

Nr. 1 – Mars 2008. Årgang 11

Miljøkrim

*Juvandring med
manglende sikkerhet*

www.miljokrim.no

Rømt oppdrettsfisk

Riksadvokaten har gitt Økokrim i oppdrag å etablere og lede en arbeidsgruppe som skulle se nærmere på det faktum at de fleste anmeldelser knyttet til rømt oppdrettsfisk blir henlagt.

Arbeidsgruppen la frem sin rapport den 15. februar i år. I rapporten konkluderer arbeidsgruppen med at anmeldte saker om rømming ikke i tilstrekkelig grad har vært prioritert av politiet og påtalemyndigheten, og at de fleste anmeldelser av rømt fiske har blitt henlagt uten at sakene har vært tilfredsstillende etterforsket. Dette skjer til tross for at det er et stort antall fisk som rømmer hver år. Ikke all rømming er kriminalitet, og oppdrettsnæringen gjør mange ting for å begrense rømming av oppdrettsfisk, men i mange tilfeller kan rømming av oppdrettsfisk karakteriseres som alvorlig miljøkriminalitet som politiet og påtalemyndigheten også må ta sitt ansvar for å bekjempe. Riktignok har Fiskeridirektoratet sine sanksjonsmuligheter, men de alvorligste overtredelsene må politiet og påtalemyndigheten kunne håndtere på en god måte. Politiet og påtalemyndigheten må skaffe seg bedre kunnskap i å håndtere denne typen kriminalitet, ikke minst i lyset av at oppdrettsnæringen er en stor og voksende aktør som utnytter våre felles naturgoder langs kysten vår. Av rapporten fremgår det at de fleste rømmingstilfellene skyldes uforsvarlig drift, dårlig teknisk stand på anleggene, dårlig sjekk- og arbeidsrutiner, dårlig eller manglende internkontroll, manglende kompetanse, og dårlige holdninger i en eller flere deler av organisasjonen. I dag er oppdrettsnæringen Norges nest største eksportnæring og det er 370 ganger så mange oppdrettslaks i merd som vill laks i det fri. I tillegg er det samlede antall torsk i norske merder anslått til å ligge i overkant av 15 millioner individer. Dette er omtrent like mye torsk som det lever fritt langs kysten vår.

Økokrim håper at så mange som mulig av de tiltakene som arbeidsgruppen har foreslått blir iverksatt. Blant annet har arbeidsgruppen foreslått en mer aktiv innsats fra Økokrim. Det innebærer at enheten, om den tilføres nødvendige ressurser til dette, blant annet skal gi faglig bistand og råd til politidistriktene i forbindelse med etterforskning og irettesettelse lokalt, samt utarbeide og vedlikeholde en base på politiets intranett hvor vedtatte forelegg og rettskraftige dommer legges inn. Dagens samarbeid mellom politiet, påtalemyndigheten og Fiskeridirektoratet må bli bedre og det bør arrangeres nasjonale fagseminarer hvor de aktuelle myndighetene samles. Arbeidsgruppen anbefaler at sakene etterforskes av politidistriktenes økoteam, i nært samarbeid med miljøjuristene og fiskerimyndig-

heten. Arbeidsgruppen har identifisert noen svakheter i akvakulturloven med forskrifter og har derfor foreslått noen regelendringer. For arbeidsgruppen fremstår det også som viktig å drive forebyggende arbeid i form av tiltak overfor næringen. Rapporten viser med all tydelighet at det ikke kan fortsette slik politiet og påtalemyndigheten til nå har håndtert denne typen kriminalitet.

Turistkriminalitet

Med jevne mellomrom må politiet og påtalemyndigheten behandle straffesaker mot arrangører av naturopplevelser. Dette er et nytt saksfelt som synes å representere et økende problem. Ønsket om stadig mer utfordrende naturopplevelser brer om seg, og dette kommer i kjølvannet av at stadig flere arrangører kommer på banen og tilbyr denne typen opplevelser. Dessverre viser det seg at enkelte av disse arrangørene ikke har gode nok sikkerhetsrutiner. Det kan fort medføre alvorlige konsekvenser for deltakerne. I dette nummeret av Miljøkrim retter vi søkelyset på nettopp dette problemet, i artikkelen "Arrangør av juvandering dømt for uaktsomt drap" på side 10-11. Her kan du lese om en sak med et tragisk utfall, og som senere endte med at arrangøren ble dømt for uaktsomt drap. Selv om deltakerne i arrangementer av denne typen vet at de utsetter seg for en risiko, må det legges til grunn at arrangørene har vurdert faremomentene og har tatt de nødvendige forhåndsreglene for å unngå ulykker. Dommen fra 28. november 2007 fra Dalane tingrett viser hvilke alvorlige konsekvenser det kan få hvis regelverket på dette område ikke følges.

Innhold

Miljøkrim

utgis av Miljøteamet ved Økokrim.

Tidsskriftet distribueres til domstolene, påtalemyndigheten, politiet, naturoppsyn, kommunene og miljøforvaltningen og blir utgitt tre ganger pr år.

Ansvarlig redaktør:

Førstestatsadvokat
Hans Tore Høviskeland

Redaktør:

Politioverbetjent
Kenneth Didriksen

Redaksjon:

Biolog Antonio B.S. Polèo
Politiadvokat Tarjei Istad

Grafisk formgivning:

Ingvil Trana

Grafisk produksjon:

RenessanseMedia

Opplag: 4300

Miljøteamet ser positivt på bidrag fra leserne. Redaksjonen forbeholder seg retten til å redigere innsendte bidrag.

Forsidefoto:

Politiets befaring på ulykkesstedet.
Foto: Ole-Christian Drage

Stoff i bladet kan bare gjengis etter tillatelse fra redaktøren og med kildehenvisning.

Adresse:

Økokrim
Pb. 8193 Dep, 0034 Oslo
Tlf 23 29 10 00
Faks 23 29 10 01
E-post: miljøkrim@okokrim.no

www.miljokrim.no

Leder	Side 2
Intervju med Kurt Oddekvalv, Miljøvernforbundet	Side 4
De største miljøvernorganisasjonene i Norge	Side 8
Arrangør av juvandring dømt for uaktsomt drap	Side 10
Klimavoter	Side 12
Østfold politidistrikt presenterer seg	Side 14
Sosial dumping	Side 16
Utslipp av ammoniakk, ammonium, salmiakk eller gjødsel?	Side 19
Foretaksstraff når en ansatt handler mot muntlig instruks	Side 24
Ny nettside for Miljøkrim	Side 25
Bjørn påkjørt - hva gjør politiet?	Side 26
Avlivning av hund	Side 29
Miljøutdanning på Politihøgskolen	Side 31
Kulturminnekriminalitet: Hva politiet vet, kan og vil	Side 32
Slapp ut olje på havet	Side 35
Vesentlig terrenginngrep - hvor mye er vesentlig?	Side 36
Mikrochip identifiserer kjæledyrene	Side 38
Bruk av GPS ved overtredelse i fredet naturminne	Side 40
Smånytt	Side 42
Nytt fra Politidirektoratet	Side 46
Nye lover og forskrifter	Side 46
Viktige dommer i miljøraker	Side 47
Baksiden	Side 48

Kurt Oddekalv:

Jeg har tro på at det nytter

Av politioverbetjent Kenneth Didriksen, Økokrim. Foto: Ingvil Trana, Økokrim

Hvem er Kurt Oddekalv?

Jeg er egentlig en person som ikke har vokst opp og som fremdeles lever av å ha mindre bra i oppførsel og som har gjort det til en levevei.

Vi treffer Oddekalv i lobbyen i SAS-hotellet på Gardermoen. Avtalen er å få et intervju med miljøforkjemperen som de fleste kjenner til gjennom mediene der han ofte formidler sterke meninger uten å pakke dem inn i bomull.

Jeg er byggmester, og har jobbet med hendene siden..... ja, jeg reiste til sjøs da jeg var 16 år, så jeg har en bra bakgrunn forteller Oddekalv engasjert som alltid.

Har du alltid vært opptatt av miljøvern?

Ja helt siden jeg var liten. Vi tilhørte en familie som aldri "gikk på tur", vi kalte det for å plukke ett eller annet. Enten skulle vi fiske noe ellers så skulle vi plukke bær eller noe.

Så nå er det sånn hjemme hos meg at 65-70 prosent av det vi spiser har vi plukket, fisket eller fanget selv, så jeg har en stor egenproduksjon av mat. Men når det gjelder miljøvern så har jeg alltid vært opptatt av urett og det er mange former av urett Du kan si at jeg er litt forbannet hele tiden for jeg synes vi gjør så mye galt mot skaperverket som vi mennesker uverdig nok får være en del av. For det er ganske fantastisk altså, jeg gleder meg hver morgen og ser jeg bare en liten fugl så er jeg glad, og jeg synes det veldig mye godt i naturen som vi ufortjent misbruker.

Så det var ikke slik at du en dag "så lyset" og bestemte deg for å begynne med miljøvern?

Nei da, du kan si at overgangen til miljøvern var den saken som var i Jøssingfjord på begynnelsen av 80-tallet og uretten der. Og det var like mye uretten som forurensingen jeg var forbannet på.

Oddekalv blir ettertenksom. Han tar seg en slurk med Cola og konkluderer:

..og du kan si at jeg er den som de gjennom årenes løp ikke klarte å slipe helt.

Hvem sier andre at du er?

Nei, noen sier sikker at jeg er arrogant og noen sier sikkert at jeg er maktsyk, men jeg er ikke maktsyk, men makt må en ha dersom en skal få gjort noe.

Ja, for du er klar over at andre har diverse betegnelser på deg?

Ja, ja, det har de alltid hatt det På skolen kalte de meg for Tarzan for jeg var den beste til å sloss. Det var en livsnødvendighet den gangen, for jeg kom fra Nord-Norge og ble mobbet da jeg var yngre, så da ble jeg ekspert på alle former for nærkamp.

Har du bakgrunn fra Nord-Norge?

Det kan jeg fortelle deg smiler Kurt Oddekalv. Jeg kommer fra Senja i Troms. Og jeg kom jo derfra med dialekt - det var slagsmål hver eneste dag og mindre bra i oppførsel hele veien.

Men du har jo kav bergensdialekt nå, har du ikke det?

Jada, sier Oddekalv og slår over på Senja-dialekten for å vise at han ikke har glemt sitt hjemsted.

Jeg er litt apekatt på det der, det blir ikke helt rett noen steder. Men du vet, en ekte bergenser er ikke fra Bergen, hele Bergen er en metropol med mennesker fra hele verden.

Hvorfor har du valgt konfrontasjon som arbeidsmetode fremfor lobbyvirksomhet?

Lobbyvirksomheten min ser du ikke. Jeg pleier å si når jeg holder foredrag at kun én prosent av saken er det du ser ute i felten og i mediene. Over 90 prosent av saken er saksbehandling, arbeid i forhold til Stortinget, lobbying, telefoner her og telefoner der. Vi løser en masse saker som ikke kommer i mediene. Vi blir stadig mindre avhengige av mediene fordi vi har såpass mye makt at vi kan ringe til en direktør og bare be ham om å rydde – og så kan han velge; dette er den snille måten å ta kontakt med deg på ellers så kommer jeg med hele kavaleriet, og da kan han velge. Jeg kaller det blomster og pistol-metoden, og da velger de fleste blomster.

Miljøkrigeren smiler bredt og fortsetter uten pustepause når jeg stiller spørsmål om han føler at det er nyttig det han driver med.

Ja, veldig. Og det er avgjørende å ha tro på at det nytter, det er helt avgjørende.

Men med dine metoder ryddes det vel fordi det er frykt for omtale mer enn at det ryddes fordi det er det rette å gjøre? Overbevisningen om rett og galt mangler vel i denne prosessen?

Nei, det er en blanding.

◀◀ *Jeg skal tjene naturen, ikke de som forurensrer den*

Oddekalv forteller at han en gang anmeldte en bedrift på Stord som hadde uorden i sakene sine og at de ett år senere ringte og takket ham for at han hadde ryddet opp i noe som har vært et konkurranseminu.. De hadde nemlig fått et større oppdrag som de ikke hadde fått med de gamle arbeidsmetodene sine.

Jeg bruker politiet veldig mye i mitt arbeid og det sies at jeg er den i norgeshistorien som har anmeldt flest bedrifter og enkeltpersoner. Jeg har funnet at en lov er bare en tekst, og for at en lov skal virke så må den brukes og en må til tider også lære politiet at en lov er til for å brukes.

Nå har jeg erfart at det har skjedd endringer i politiet. Miljø saker som jeg for fem, seks år siden jobbet veldig hardt for å få politiet til å ta opp, de tar politiet opp på egenhånd nå. Det føler jeg er et resultat av mitt arbeid, for jeg har anmeldt i søkk og kav.

Har du blitt sturen nå?

Neeei, jeg håper ikke det.

Ønsker du å bli stueren?

Det spørres i hvem sin stue svarer Oddekalv kjapt. Jeg ønsker at de skal slutte med det å si at vi ikke er seriøse. For vi er dritseriøse understreker den erfarne miljøkrigieren og setter seg fram i stolen. Vi er ikke korrupte, vi lar oss ikke kjøpe og vi har derfor sagt nei til mange tilbud. Vi jobber med alle typer saker og i det arbeidet er vi nødt til å ha en spiss. Jeg har vært i 25 år i den spisse enden av miljøkampen, altså helt framme. Jeg er jo sersjant i militæret og kjører militær ledelse.

Du liker litt "action"?

Jeg har som nevnt vært i konfrontasjonslinjen i 25 år, og det er slik at du løser ingen ting med den myke linjen. Det er altfor mye jalling i Norge. Derfor er konfrontasjon å foretrekke fordi konfrontasjoner ofte gir diskusjoner, diskusjoner er evolusjon, utvikling og det driver en sak fremover på en annen måte.

Har du aldri vurdert å kjempe miljøkampen i etablerte organisasjoner?

Hvis noen hadde spurt meg: Vil du bli med i politiet? Da hadde jeg sagt nei. Det er for mye bindinger og

Jeg er på jakt etter mennesker som brenner, de som er litt forbannet

det er for mye ting jeg ikke kan gjøre i politiet, noen spør også: Hvorfor er du ikke politiker? Også der er det for mye bindinger. Jeg er fri og kan derfor ta opp de sakene som av en eller annen grunn er for vanskelig for dere.

Oddekalv har jobbet med miljøvern i 25 år og fremhever at han er fornøyd med resultatene han oppnår. Over 60 prosent av sakene blir vunnet i den enkle betydning at forurensing som tidligere fantes blir borte etter en innsats fra Norges Miljøvernforbund. Han anser også en lovendring til miljøets beste som en seier.

Hva slags folk jobber i Miljøvernforbundet, er det en gjeng med idealister?

Ja, det er stort sett mennesker som brenner, jeg er på jakt etter de som er litt forbannet sier Oddekalv og fremholder sin definisjon av en miljøforkjemper: Jeg pleier å si at den beste miljøverner har styrken til en marinejeger, han har snakketøyet til en drosjesjåfør, han har viten til en professor og moralen til en prest, i den grad en prest har moral.

Når det gjelder såkalte eksperter, så er jeg veldig skeptisk til dem fordi,...denne er jævla god smiler Oddekalv og hever pekefingeren..., jeg har liten tillit til et menneske som har glodd så lenge på et punktum at han tror det er hele jordkloden.

Når vi kommer inn på hans forhold til norsk miljøforvaltning ønsker ikke Oddekalv å gå i detaljer. Han nevner likevel at han ikke oppfatter SFT som Reinhårige og at han der mener at det fins "ugler i mosen". For mye bindinger og for mye faglig prestisje er det Oddekalv mener preger blant annet forurensningstilsynet.

Du er avhengig av publisitet og formidler kontroversielle synspunkt for å få publisitet?

Ja, men ikke så mye nå lenger, men vi var veldig avhengig av det.

Jeg skal gi deg et lite eksempel. I fjor vår så opplevde jeg noe jeg oppfattet som en stor ære. Da ble jeg plutselig invitert til Eidsvoll, på samling om Grunnloven.

På Eidsvoll?

Ja, og jeg reiste og tenkte at dette må jeg prioritere for det er gøy.

Jeg er stolt av å være norsk og synes Grunnloven er utrolig viktig og bærende i samfunnet, Jeg er også veldig opptatt av å hegne om demokratiet og blant annet retten til å klage selv om du ikke vinner. Norge er veldig sjeldent i så måte. Vi har som miljøforkjempere veldig mye spillerom med aksjoner og hva vi kan gjøre uten at vi blir satt i buret i forhold til en rekke andre land.

Så da reiste jeg som eneste representant for en miljøvernorganisasjon til Eidsvoll og det oppfattet jeg som en enorm anerkjennelse.

Hvilken rolle har så din organisasjon i forhold til de andre miljøvernorganisasjonene, jeg tenker på Bellona, Naturvernforbundet, Natur og Ungdom osv.?

For det første må vi skille, Bellona er ingen miljøvern-organisasjon, det er en stiftelse.

Naturvernforbundet er helt greie, men de sitter altfor mye i lommen på staten, de kritiserer aldri staten. Vi skal være frie fra slike bindinger. Når jeg lagde Miljøvernforbundet, så hadde jeg vært åtte år i naturvernforbundet. Og der så jeg jo svakhetene.

Jeg vil heller ikke være avhengig av medlemmene. Vi må kunne være ukontroversielle. Vi må kunne få alle medlemmene mot oss dersom vi mener det er til naturens beste. Begge disse bindingene har Naturvernforbundet, og det vil jeg ikke ha.

Jeg vil ikke være sånn som Bellona, de sitter i lommen på tungindustrien, og får olje og drit på seg og må si en masse ting som de ikke mener. Jeg vil heller ikke være sånn som Greenpeace som er veldig avhengig av at de kjører mye følelsesmessige saker, fordi de har kun enkeltmedlemmer, det er Greenpeace sin svakhet.

Vi har et motto som lyder: "Vi skal ha frihet til å sparke hvem som helst, hvor som helst og når tid som helst." I den friheten ligger også det å eie lokalet der vi holder til slik at ingen kan komme å forlange at vi må ut derfra. Miljøvernforbundet eier pr. i dag for ca 100 millioner kroner. Det gjør oss frie og selvstendige.

Mener du at de andre har en skjult agenda, dere kjemper vel alle for et sterkt naturvern?

Nei, det er slutt på det skjønner du.

Oddekalv forteller at han deler inn verden i en sirkel. På den ene siden plasserer han 80 % av bedriften, de som han hevder står for 20% av miljøproblemene og på den andre siden har han de 20% som da representerer 80 % av forurensningen. Og han hevder at Statoil er en av disse 20 % bedriftene som styrer Norge.

Det er tegn på et demokratisk underskudd at nasjonen har tillatt det å vokse frem et firma som vi alle eier og hvor det er flere politisk ansatt enn i noe politisk parti...altså...det er jo helt forferdelig.

Og jeg henter økonomisk støtte fra de 80 prosentene som er det vanlige næringslivet, som har 20 prosent av ansvaret for miljøproblemene, fordi de følger stort sett lover og regler, og det er stort sett ikke deres feil at lover og regler ikke er strenge nok. Men, henter du pengene fra de store her, så blir du kjøpt opp! sier Oddekalv advarende og hevder at forurensing slettes ikke behøver å være en naturlig del av noen produksjonsprosesser.

Dere har nylig bygget en flott båt til bruk i arbeidet deres, er ikke den å regne som et avlat for de bedriftene som har sponset den for dere, i tillegg at den også forurenser?

Nei, vi gjør det helt annerledes. Jeg har bygd verdens

mest miljøvennlige båt, det betyr at vi har sjekket alt av byggematerialer for å sikre oss at det er miljøvennlig, altså ingen pvc osv., Vi har prøvd å velge det beste hele veien. De som har vært med å sponse båten fått beskjed om at - ja, du får en plass i himmelen pluss at du står på hjemmesiden vår med bilde, logo, fire linjer om firmaet og en link til hjemmesiden din.

Hva jobber Norges Miljøvernforbund med akkurat nå?

Nå holder vi på med en sak om elektromagnetisme. Hver gang noen setter opp en sender ute som lager trådløst nettverk i et offentlig rom og som påvirker mennesker, så politianmelder vi det. Selv om stråleverket benekter det er det likevel mange som får mange helseskader av slik stråling.

Jeg har studert hvor mye makt det er i dette her. Vi har alltid en maktstudie av en sak. Vi finner ut hvor sparket skal gis, foran eller bak. Jeg hevder at Norge er verdens mest elektrifiserte land på grunn av stor tilgang på strøm fra blant annet vannkraft. Det gjør at vi også er det mest korrupte land på dette her. Hvis vi eksempelvis hadde vært store på kull, så hadde vi hatt tusenvis av rapporter som sa at kull var veldig bra til det meste. Sånn er dynamikken mellom mennesker, sånn blir det bare.

Jeg kan også nevne at vi er best i landet på avfalls-sortering. Det å lære folk kildesortering er veldig godt miljøvern, det er også et kjempebra klimatiltak så derfor bestemte jeg at vi skal være størst på avfall. Vi har i dette arbeidet blant annet lagd en nasjonal avfallsplan for byggebransjen. Vi fikk en til to millioner for det, og det gjorde at bransjen nå er oppe i 65 % sortering i dag, og det kan du takke meg for.

Vi fortsetter ellers som før med det vi driver med, og vi kommer til å jobbe mye med fiskeoppdrett. Jeg skal bevise for det norske folk at fiskeoppdrett ikke er bærekraftig. Hvis de skal drive med dette så får de ta opp dritten sin. Fiskeoppdretterne holder på å ødelegge hele kysten vår.

Har du lagt bort det tradisjonelle arbeidet med forurensing nå? Du har i tillegg til fiskeoppdrett også nevnt avfallsortering og elektromagnetisk stråling som et satsingsområde? Arbeider dere parallelt med alle disse temaene, hva har dere kapasitet til?

Vi jobber alle mulige saker – du vil bli "surprised".

Norge er verdens mest korrupte land på alt som går på elektrisitet, fordi vi er verdens mest elektrifiserte land

Jeg har en hjerne som er delt inn i forskjellig lommer, og du kan si – der er en elektromagnetisk lomme, der er en forurensings lomme, og så videre. Vi takler å jobbe på flere felt samtidig.

Jeg så at på nettsiden deres på oversikten av de ansatte i Miljøvernforbundet så står det at du er "daglig leder og ekspert på det meste"?

Ja, det er ikke tull heller, bare spør hva du vil så skal du få svar..., Neida, men jeg husker jo alle sakene, og jeg har jo jobbet med tusenvis av saker.

Hva skal vi huske Miljøvernforbundet for?

Ærlighet.

Og hvilken sak?

Ja, du kan huske oss for forarbeidet på den saken dere tok på Møre, Aluscan-saken. Det er en god sak. Den er ryddig og grei, men var ikke en sak som vi fikk noe ære for ute, det er ingen som vet at vi startet den.

Jeg skjønner ikke hvorfor jeg skal lenke meg fast når det er andre som har gjort noe galt

Er sivil ulydighet også en del av metodene deres i miljøkampen?

Nei, men hva er sivil ulydighet, Du skjønner sivil ulydighet er det teiteste jeg vet om. Jeg skjønner ikke hvorfor jeg skal lenke meg fast når det er andre som har gjort noe galt. Da er det de som skal i lenker! Det er min lovforståelse. Og den tiden det tar for meg å smekke på dem lenker uten å bli arrestert for det, det er akkurat den tiden det tar for en fotograf å ta et bilde – før jeg hiver nøkkelen så alle ser og så får du den andre nøkkelen etterpå. Og en ting til, jeg slåss aldri med politiet, det er under vår verdighet.

Ikke?

Nei, aldri!

Jeg beseirer de på andre måter dersom jeg må det smiler Oddekalv lurt idet han haster videre til nok et foredrag i sin utrettelige kamp for miljøet.

De største miljøvernorganisasjonene i Norge

Norges Miljøvernforbund

Norges Miljøvernforbund ble etablert i 1993 og har hovedkontor i Bergen, og regionskontorer i Tromsø og Oslo. De har over 1500 betalende medlemmer og mange av dem yter aktiv innsats i organisasjonen. Ca. 70% av Norges Miljøvernforbunds engasjement er egenfinansiert.

Norges Miljøvernforbund vil drive aktivt, effektivt og pågående miljøvern opp mot tvilende politikere og etablerte forurensingskilder. De ønsker å være en faglig tungvekt innenfor miljøvern og rådgivning innen miljøvern.

Norges Miljøvernforbunds arbeider med et vidt register av miljøsaker lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt. Satsingsområder nå er blant annet elektromagnetisk stråling, fiskeoppdrett og avfalls-sortering.

Kilde: www.miljovernforbundet.no

Bellona

Bellona ble etablert i 1986. I begynnelsen avslørte de rustne tønner med miljøgifter. I dag jobber de tett med fagfolk, politikere og næringslivsledere for å stoppe forurensningen før den finnes. Bellona er en uavhengig ideell stiftelse som arbeider for økt økologisk forståelse og vern av natur, miljø og helse. De arbeider uten driftsstøtte fra det offentlige. Folkelig engasjement kombinert med høyt faglig nivå og en langsiktig strategi for arbeidet.

Bellonas satsingsområder er i dag energi (fornybar energi, energieffektivisering, CO2-håndtering, transport og hydrogen), havbruk og fiskeri, miljøforvaltning, og miljøproblematikk i Russland.

Samarbeid med næringslivet

Bellonas filosofi er at den beste måten å utarbeide løsninger på er å samarbeide med de aktørene som faktisk kan sette disse løsningene ut i livet. Samarbeidet er også et resultat av Bellonas behov for tilgang på kompetanse som de ikke har i eget hus. For å komme frem til de beste løsningene jobber de tverrfaglig og ofte i dialog med forskningsinstitusjoner, andre organisasjoner og næringslivet.

Internasjonalt engasjement

Bellona er i dag etablert med kontorer i Norge (Oslo), EU (Brussel), USA (Washington) og Russland (St. Petersburg og Murmansk). Bellona representerer den norske miljøbevegelsen i det europeiske samarbeidsorganet for miljøvernorganisasjoner - EEB og i det tilsvarende russiske Socio-Ecological Union. Bellona er også, som den eneste norske miljøvernorganisasjon, direkte akkreditert til det ledende råd i FNs miljøprogram UNEP.

Kilde: www.bellona.no

Norges Naturvernforbund

Naturvernforbundet ble etablert i 1914 og er Norges eldste og største natur- og miljøvernorganisasjon. Mange lokallag omfatter flere kommuner. Lokallag arbeider med natur- og miljøsaker i sine områder. Naturvernforbundet har fylkeslag i alle landets fylker og ca. 80 lokallag.

Internasjonalt engasjement

Norges naturvern er engasjert i flere internasjonal nettverk. De representerer Norge i verdens største nettverk av miljøorganisasjoner (Friend of the earth). De samarbeider også med Regnskogsfondet og Utviklingsfondet om internasjonale spørsmål.

Norges naturvernforbundet samarbeider med miljøvernorganisasjoner i land der miljøvern har dårlige kår. De har for tiden prosjekt i 16 land, de fleste fra det tidligere Sovjetunionen. De arbeider bl.a. med russiske miljøvernorganisasjoner på Kola og St. Petersburg for at det blir utviklet en offisiell handlingsplan for nedleggelse av de eldste atomreaktorerene i Nordvest-Russland.

Kilde: www.naturvern.no

Natur og ungdom

Natur og ungdom er Naturvernforbundets frittstående ungdomsorganisasjon. De er Norges eneste miljøvernorganisasjon for ungdom. De ble etablert 18. november 1967 etter at Norsk Feltbiologisk Ungdomsforening og Oslo katedralskoles Naturvernforening slo seg sammen. Året etter blir de tilsluttet Naturvernforbundet.

Natur og ungdom har lokallag over hele landet som jobber med miljøproblemene der de bor. De viktigste sakene for Natur og Ungdom er å stoppe de menneskeskapte klimaendringene, og å ta vare på naturmangfoldet.

Kilde: www.nu.no

Greenpeace

Greenpeace er en internasjonal miljøorganisasjon som ble etablert av en liten gruppe aktivister fra Canada i 1971. De prioriterer globale miljøkampanjer. De er både økonomisk og politisk uavhengig. Greenpeace eksisterer kun i kraft av sine støttemedlemmer og gaver, og tar aldri imot bidrag fra stat eller næringsliv. Gjennom lobbyvirksomhet, informasjonsarbeid og ikke-voldelige aksjoner settes søkelyset på miljøproblemer og løsninger.

Greenpeace har hovedkontor i Amsterdam og har kontorer i 41 land, og 2,8 millioner støttemedlemmer.

Greenpeace har flere kampanjer som står høyt på dagsordenen: stoppe klimaendringene, beskytte urskogene, redde verdenshavene, stoppe atomtrusselen, eliminere giftige kjemikalier, si nei til genmanipulering.

Greenpeace Norden

Greenpeace ble etablert i Norge i 1988 og ti år senere ble organisasjonene i Sverige, Norge og Finland slått sammen til en organisasjon som fikk navnet Greenpeace Norden. Året etter ble også Danmark en del av denne organisasjonen. Greenpeace Norden har ca. 45 ansatte og 114 000 støttemedlemmer og et utall frivillige. I Norge arbeider Greenpeace hovedsaklig med klimaendringer og energispørsmål, helseskadelige miljøgifter og fiskeri- og havspørsmål.

Kilde: www.greenpeace.org/norway

Arrangør av juvvandring dømt for uaktsomt drap

Av statsadvokat Bjørn Enoksen Ristesund, Rogaland statsadvokatembete. Foto: Ole-Christian Drage

Sommeren 2006 omkom en mann i 30 årene ved drukning under juvvandring i Dorgefossen i Vest-Agder. Daglig leder og innehaver av virksomheten som arrangerte juvvandringen ble i Dalane tingrett dømt 45 dager betinget fengsel for uaktsomt drap og brudd på produktkontrollloven.

Ulykken

Domfelte var innehaver og daglig leder i et foretak hvor hovedtyngden av virksomheten var omsetning av utstyr knyttet til friluftaktiviteter. I tillegg ble det tilbudt et opplegg med organisert juvvandring i området ved Dorgefossen i elva Sira i Sirdal kommune.

Virksomheten henvendte seg til potensielle kunder blant annet ved en hjemmeside på internett. Det eneste kravet som ble stilt til deltagerne var at de måtte ha fylt 15 år. Vandringen går i et forholdsvis uberørt naturområde og omfatter vannsklier, hopping og blant annet rappelling. Ved siden av domfelte selv ble det benyttet forskjellige instruktører/førere engasjert for det enkelte oppdrag.

Sommeren 2006 hadde domfelte tatt på seg å arrangere vandring for en gruppe på 16 personer med to instruktører (domfelte var selv ikke med på turen). Størstedelen av turen ble avvirket uten at noe særskilt oppsto. Slutten av turen gikk gjennom en vannførende ravine og ble avsluttet med at deltagerne skulle ta seg fra en stein betegnet som "sittesteinen", videre ned på annen stein, "hoppesteinen" som lå ca. 90 cm. lavere, og derfra hoppe eller stupe ut i kulpen nedenfor (se bilde). Det var stor vannføring i elva ulykkesdagen. Steinene lå derfor dels under vann eller ble oversprøytet av vann. Da en av deltakerne skulle manøvrere seg fra sittesteinene og ned

på hoppesteinen, mistet han fotfestet og falt i vannet på siden av steinen. Der ble han sittende fast med kroppen og hodet nedover i vannets retning. En av instruktørene forsøkte å få ham løs, noe som viste seg å være vanskelig.

Det tok bortimot 40 minutter å få forulykkede fri og brakt på land. Forulykkede døde samme dag, og dødsårsaken var drukning.

Skyldspørsmålet

Rent generelt la tingretten til grunn at deltakerne i arrangement av den art som her, utsetter seg for en risiko på en slik måte at det vil kunne få betydning for vurdering av uaktsomhetsansvar. En må likevel se hen til at deltakerne ved å bestille en slik arrangert tur nettopp søker risiko innenfor organiserte former, der faremomentene langt på vei forutsettes å være under kontroll, og ikke minst at det er et opplegg for hvordan uhell skal håndteres.

Når retten har kommet til at straffelovens § 239 var overtrådt peker den på at ulykkespunktet fremstår som et spesielt utsatt sted, både med tanke på at uhell lett kunne inntreffe og med tanke på at et uhell her ville kunne få alvorlige konsekvenser. Retten peker videre på risikoen som ligger i kombinasjonen ujevnt underlag og store vannmengder som vil medføre at det er vanskelig å få tilstrekkelig fotfeste på ulykkesstedet. Dette forsterkes ved at en var på slutten

av turopplegget og deltagerne vil normalt være slitne og kalde, noe som kan gå utover evnen til konsentrasjon. Et fall på stedet vil ut fra terrenget lett kunne få alvorlige følger spesielt ved stor vannføring, samtidig som det er vanskelig for andre å komme til med hjelp. Sentralt i rettens vurdering var også at det to ganger tidligere hadde skjedd uhell på det samme stedet.

Dersom domfelte hadde undergitt forholdene på stedet en slik grundig gjennomgang og vurdering retten mente en bør kreve av den som tar på seg å arrangere turer rettet mot vanlige folk uten forkunnskaper og erfaring, legger de til grunn at kunne det etter rettens syn vært gjennomført alternative sikrings tiltak kunne vært gjennomført og at dette som ville forhindret uhellet som her fikk dødelig utgang. Som eksempel på tiltak som kunne hindret ulykken nevner retten at det kunne vært satt ned rist over området der ulykken fant sted, noe som også ble fremhevet av de sakkyndige.

Det ble også konstatert brudd på internkontrollforskriften hjemlet i produktkontrollloven da det manglet systematisk gjennomgang av mulige farer og problemer og et system for å sikre oppfølging av ulike tiltak for å minske risikoen. Retten mente at det som var av risiko- og sikkerhetsvurderinger hadde mer preg av usystematisk prat om et tema alle innså viktigheten av, enn en analyse med opplegg for systematisk oppfølging av konkrete tiltak.

Straffutmåling

Det er ingen rettspraksis for denne type ulykker. Det store flertallet av saker om overtredelse av straffeloven § 239 gjelder trafikk-saker, og er lite sammenlignbare med vår sak. Av saker som kan gi en viss veiledning nevnes Lekestativdommen (Rt. 2006 s. 55), men retten mente den uaktsomhet som ble utvist i nevnte sak måtte vurderes som klart mer alvorlig og gjennomgående enn i vårt tilfelle. Det samme gjelder Gulating lagmannsretts dom i sak LG 2003-43, som det også ble vist til.

I skjerpende retning la retten vekt på at uaktsomheten ble begått under utøvelse av næring, der domfelte tilbød organiserte opplegg for juvvandringen mot betaling. Dette var likevel bare en liten del av virksomheten og gav ikke noe merkbart inntjening for bedriften. Et sentralt moment for retten var videre at den uaktsomme unnlattelsen ikke skyldtes profittsyn eller lignende.

Ut fra en total vurdering, satte retten straffen til betinget straff på fengsel i 45 dager.

Bruk av sakkyndige

Etter begjæring fra påtalemyndigheten ble det oppnevnt to sakkyndige med spesialkompetanse på helse, miljø og sikkerhet innen risikosport. En del av de sakkyndiges mandat var bl.a. å beskrive åstedet. Dette var viktig da det av tekniske og sikkerhetsmessige grunner ikke lot seg gjøre for retten å dra på befaring.

Videre vurderte de sakkyndige ulykken i et systemperspektiv, omtalt som MTO-modellen. Forkortelsen står for **M**enneske, **T**eknologi og **O**rganisasjon. Fordelen med denne tilnærmingen var å oppnå en helhetlig forståelse for hvordan, og hvorfor ulykken oppstod, og hva som kunne ha vært gjort for å unngå den og lignende hendelser i fremtiden. Det ble imidlertid fra de sakkyndige pressisert at man ikke kunne forvente at foretaket skulle ha kjennskap til en slik modell, men modellen ble brukt for å beskrive de sakkyndiges tankemåte. De sakkyndige sammenlignet arrangørens risikovurdering av juvvandring med tilsvarende ekstrem-sport/risikoaktiviteter i Norge. Konklusjonene var at det var ulik standard på sikkerhet- og beredskapsarbeid, og at virksomheten i denne saken kom dårlig ut.

Dommens betydning

Dette er første dom der straffelovens § 239 blir brukt innen risikosport. Tilbyderne av denne type aktivitet har et stort ansvar for deltakernes sikkerhet.

Direktoratet for samfunnsikkerhet og beredskap har gitt uttrykk for frykt for flere ulykker ettersom både tilbud og etterspørsel er økende. Dommen vil derfor kunne ha overføringsverdi i framtidige saker der man må trekke opp grensen mellom den akseptable og den uakseptable risiko innen denne typen friluftaktivitet.

JUVVANDRING

Juvvandring eller juving er ferdsløp for moro skyld i elvejuv, og tilbys av stadig flere som selger friluftsopplevelser. Disse firmaene har ofte rafting, padling eller annen næringsdrift som hovedaktivitet og driver juving som en mindre aktivitet hva angår antall deltakere og inntekter. Juving kan også være deres hovedaktivitet. I tillegg til organisert og kommersialisert juving er det øg grupper som driver juving som en fritidsaktivitet.

Kommersialisert juving er vanligvis utformet som kompakte opplevelsestilbud i hovedsak for grupper, og foregår i elvejuv som enten har normal vannføring eller er delvis tørrlagt som konsekvens av oppdemming for kraftproduksjon. Opplevelsespakkene retter seg mot voksne med en nedre aldersgrense som i hovedsak varierer mellom 14 – 18 år, avhengig av vanskelighetsgrad. Pakkene markedsføres med en varighet på 2, 5 – 4 timer, og unntaksvis opptil 7 timer.

Utviklingen av slike tilbud tilskyndes i økende grad både av Innovasjon Norge og av lokale destinasjonsselskaper innen reiselivssektoren som en del av utviklingen av opplevelsesnæringen utenfor byer og tettbygde strøk.

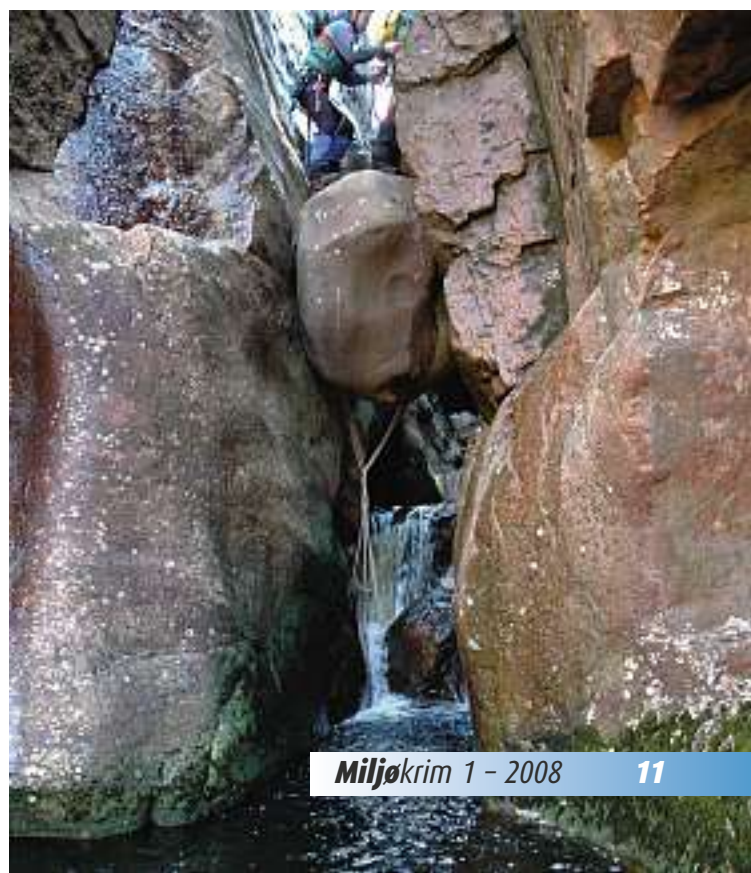
Framveksten av næringen skjøt fart på slutten av 90-tallet, med operasjoner primært i Sjøa, men også på steder som Voss, Oppdal, Dagali, i Bergnavassdraget og andre steder. Dette kommersielle opplevelsestilbudet bygger på prinsippet om at deltakerne skal være aktivt i vekselspill mellom natur og hverandre i omgivelser de ellers ikke frekventerer.

(Kilde: sakkyndiges rapport)

Deltakerne skulle ta seg fra "sittesteinen" øverst til "hoppesteinen" som lå ca. 90 cm. lavere, og derfra hoppe eller stupe ut i kulpen nedenfor. Da en av deltakerne skulle gå fra sittesteinen ned på hoppesteinen mistet han fotfeste og falt i vannet ved siden av steinen og ble sittende fast. Bildet er tatt en godværsdag, mens det ulykkes-dagen var stor vannføring i elva og steinene lå derfor dels under vann/ble oversprøytet med vann.

Bildet til høyre er fra politiets befaring på ulykkesstedet.
Foto: Ole-Christian Drage

Klimakvoter

Alle kan handle med kvoter

Av rådgiver Harald Francke Lund, F-avd./Klima- og energiseksjonen, Miljøverndepartementet. Illustrasjonsfoto.

I den japanske byen Kyoto ble det i 1997 enighet om en avtale under FNs klimakonvensjon der i-landene er forpliktet til å redusere sine klimagassutslipp (med unntak av USA som ikke har ratifisert avtalen). Mens utslippene i gjennomsnitt skal reduseres med fem prosent, kan vi i Norge øke våre utslipp med én prosent

Kyotoavtalen

Dette må blant annet sees på bakgrunn av at vårt energibehov i hovedsak dekkes av vannkraft og ikke forurensende kullkraft som i en del andre land. Som et supplement til å gjennomføre hjemlige tiltak åpner Kyotoavtalen for at land kan kjøpe kvoter av andre land for å oppfylle sine forpliktelser. I Kyotoavtalen har i-landene bare forpliktelser for perioden 2008-2012, men som en del av oppfølgingen av klimatoppmøtet på Bali i desember forhandles det nå om nye forpliktelser. Forhandlinger som skal slutføres i desember 2009 i København. Samtidig forhandles det om et helt nytt klimaregime der alle land deltar (også USA), og der det forventes at også u-land med sterkt voksende utslipp må bidra med utslippsreduksjoner (les særlig Kina og India).

Norsk kvotesystem

Norske myndigheter har bestemt at Norges klimagassutslipp skal reduseres med 30 prosent i 2020 i forhold til utslippene i 1990. Om lag 2/3 av utslippsreduksjonene skal skje innenlands. For å redusere utslippene av klimagasser i Norge og

sikre oppfyllelse av Kyotoavtalen, innførte myndighetene klimakvoter på virksomhetsnivå i 2005. Klimakvoter er fritt omsettelige tillatelser til utslipp av klimagasser der en kvote tilsvarer ett tonn CO₂. I Norge er omtrent 120 virksomheter omfattet av kvoteplikt. Disse virksomhetene slipper ut om lag 40 prosent av Norges totale klimagassutslipp. Bransjer som har kvoteplikt i dag er energianlegg over 20 MW, raffinering av mineralolje, røsting og sintring av jernmalm, produksjon av støpejern og stål, sement og kalkproduksjon, glass, glassfiber og keramiske produkter, treforedling, kunstgjødselproduksjon og offshore petroleumsvirksomhet. Kvoteplikten omfatter CO₂-utslipp fra all fossilt brensel, med unntak av utslipp fra forbrenning av farlig avfall og avfall belagt med sluttbehandlingsavgift. Regjeringen har planlagt å inkludere prosessutslipp av lystgass (N₂O) fra mineralgjødselproduksjon. Det kan også bli aktuelt å utvide kvotesystemet til å inkludere andre deler av prosessindustrien. Selv om en virksomhet er omfattet av kvoteplikt må den søke om tillatelse etter forurens-

ningsloven for sine kvotepliktige utslipp. SFT vurderer om virksomheten er egnet til å overvåke og rapportere sine utslipp, mens Miljøverndepartementet i særlige tilfeller vurderer å sette teknologikrav som for eksempel CO₂-håndtering ved gasskraftverk.

Kvotetildeling

Myndighetene bestemmer hvor mange kvoter som skal tildeles (både gratis og ved salg) til virksomhetene. Det er summen av kvoter i kvotesystemet som blir avgjørende for miljøeffekten.

Totalt vil norske myndigheter selge og tildele vederlagsfritt inntil 15 millioner kvoter pr år i perioden 2008-2012. Utslipp som i dag er omfattet av kvoteplikt var ca. 18 millioner tonn i 2005, mens fremskrivninger for 2010 er ca. 21 millioner tonn. Planlagt vederlagsfri tildeling tilsier at drøyt halvparten av kvotene vil bli solgt i markedet. I perioden 2008-2012 vil kvotepliktig landbasert industri tildeles vederlagsfrie kvoter tilsvarende 87 prosent av gjennomsnittsutslippene fra energibruk i 1998-2001 og 100

prosent av de gjennomsnittlige kvotepliktige prosessutslippene i samme periode.

Nye virksomheter etablert etter 2001 og alle offshoreinstallasjoner vil måtte kjøpe kvoter for hele utslippet. Det vil imidlertid bli avsatt en kvotereserve for gasskraftverk som skal basere seg på CO₂-håndtering og til høyeffektive kraftvarmeverk med konsesjon.

Oppgjør av kvoteplikt

Virksomheter som er omfattet av kvoteplikt må rapportere sine utslipp til SFT innen 1. mars hvert år. De kvotepliktige skal beregne, måle og rapportere sine i utslipp etter detaljerte regler i klimakvoteforskriften. I et klimakvotesystem der det settes en pris på utslippene, er det viktig at utslippene bestemmes mest mulig nøyaktig. Utslippene gjennomgår en kontroll- og godkjennelsesprosess, og innen 1. mai må kvoter tilsvarende foregående års utslipp leveres inn. Virksomhetene kan enten kjøpe kvoter for å dekke sitt kvotebehov eller selv iverksette utslippsreducerende tiltak. Tilsvarende vil en virksomhet som reduserer sine utslipp få kvoter til overs som vil kunne selges. I et kvotesystem vil de utslippsreducerende tiltakene gjennomføres der de er billigst. Norske virksomheter vil enten måtte redusere sine utslipp i gjennomsnitt med omtrent 30 prosent i forhold til utslippsprognosene, eller tilsvarende kjøpe kvoter i EU eller kreditter (maksimalt 13 prosent av innleverte kvoter) i Den grønne utviklingsmekanismen. EU kvoter og FN-kvoter (kreditter i Den grønne utviklingsmekanismen) som leveres til oppgjør for kvoteplikt i Norge, vil norske myndigheter kunne benytte når Norges folkerettslige utslippsforpliktelse i Kyotoavtalen skal gjøres opp i 2013.

Handel med kvoter

Alle kan handle med klimakvoter. Kvotehandling kan skje direkte mellom to parter, eller via meglere, banker, eller andre etablerte markedsplasser. Kjøp av kvoter kan være motivert av en virksomhets behov for å kunne gjøre opp kvoteplikt eller som ren spekulasjon for å tjene penger. I tillegg kan kvotesystemet brukes av private personer eller virksomheter som ikke er omfattet av kvoteplikt til å slette kvoter for å kompensere for utslipp de har forårsaket. Kvotene overføres fra selgers til kjøpers konto i det norske klimakvoteregisteret. Alle kvotepliktige har konto i dette registeret, mens privatpersoner og meglere kan få opprettet konto etter søknad.

Når Norge tar del i EUs kvotehandelsystem vil registeret bli tilgjengelig på internett, og vil på mange måter fungere som en nettbank.

Prisen på kvotene avtales av partene og vil bero på hvor mange kvoter som deles ut, og hvor billig de kvotepliktige kan redusere sine utslipp. Kvotepriisen vil også påvirkes av prisen på kvoter utstedt i Den grønne utviklingsmekanismen, samt prisutviklingen på verdens råvare og drivstoffmarkeder. Oppdaterte markedspriser finnes blant annet på www.nordpool.no. Prisen på en kvote har i den senere tid ligget i overkant av 20 EUR.

Ulovligheter og sanksjoner

Det har så langt ikke vært avdekket alvorlige brudd på kvotereguleringen. Kvoteregisteret har til hensikt å ivareta hensynet til at det ikke oppstår falske kvoter i det offisielle kvotesystemet. Private/frivillige kvoteordninger der kvotene ikke registreres i et offisielt kvoteregister reguleres ikke av klimakvoteloven med forskrifter. I Norge er det bare ett slikt offisielt register. Dette registeret driftes av Statens forurensningstilsyn (SFT).

Ulovligheter i kvotesystemet vil kunne gjelde manglende (helt eller delvis) tillatelse etter forurensningsloven eller innlevering av kvoter, brudd på program for beregning og måling av utslipp og eller manglende rapportering og brudd på meldeplikt om driftsstans eller nedleggelse. Tildelte kvoter skal likevel ikke deles ut ved nedleggelse eller driftsstans av mer permanent karakter.

I tillegg vil en kunne tenke seg overtredelse av straffelovens bestemmelser dersom en virksomhet uberettiget tildeles kvoter fordi virksomheten har oppgitt feil opplysninger til SFT. Overtredelsesgebyr ilegges på 100 EUR pr manglende innleverte kvote til oppgjørskonto. Betaling av gebyr fritar ikke for plikten til å levere kvoter for utslippet. Brudd på rapporteringsplikten og meldeplikt om driftsstans eller nedleggelse, er straffebelagt med bøter eller fengsel inntil 3 mnd. Manglende utslippstillatelse eller brudd på vilkår etter forurensningsloven og manglende innlevering av kvoter er i tillegg brudd på forurensningsloven.

Yrende båtliv og illegal grensehandel

Av politiførstebetjent Sten Andersson, miljøkoordinator, Østfold politidistrikt

Hvor er vi?

Vårt distrikt grenser mot Sverige i sør og øst, mot Follo politidistrikt i nord, og i vest mot Oslofjorden med Vestfold politidistrikt. Vårt politidistrikt har 15 grenseoverganger til Sverige, inkludert de to største; Svinesund og Ørje.

Organisering

Vi har en miljøkoordinator med inntil 50 % stilling som er stedsplassert på en av de mindre driftsenhetene. Det er opprettet regionskontakter ved de fem regionene i distriktet. For tiden har vi ingen miljøjurist.

Miljøkoordinatoren har ikke fast budsjett, men har aksept for å bruke det som er nødvendig til kursing, møter og normal aktivitet i henhold til handlingsplaner. I sommermånedene inngår sjøtjenesten som en viktig del av miljøarbeidet. Båter som sjøtjenesten disponerer er en Targa 31 og en Anytec 25/250 hk.

Utfordringer

Østfold politidistrikts utfordringer på miljøsidens avspeiles indirekte i forhold til befolkningsstruktur, geografi og infrastruktur.

Vår landgrense mot Sverige og da også EU, må antas å være den viktigste transportruten for veitrafikk både ut og inn av Norge med

tanke på illegal handel med kulturminner og fredete arter.

150 kilometer kystlinje fra Moss til Hvaler og videre sjøgrensen mot Sverige medfører betydelige arbeidsoppgaver knyttet til kontroll og oppsyn med verneområder. I sommerhalvåret er det stor aktivitet til sjøs og på det mest hektiske er det en tilstrømning av titusenvise fritidsbåter.

Vi har rundt 20.000 hytter hvor de fleste ligger i skjærgården. Det mest ekstreme eksempel på dette er Hvaler kommune som i sommerferien kan øke sitt innbyggertall fra ca. 3.500 til 35.000. Dette gir klart store utfordringer knyttet til miljølovgivningen.

Til havnene i Moss, Fredrikstad, Sarpsborg og Halden ankommer det årlig ca. 3.200 større fartøy.

Tett opp til Fredrikstad havn på Øra ligger vårt største reservat som ble vernet i 1979. I 1985 ble Øra tildelt status som internasjonalt vernet våtmarksområde etter Ramsar-konvensjonen. Kurefjorden mellom Rygge og Råde er det andre av Østfolds to Ramsarområder

Ytre Hvaler nasjonalpark

Det foreligger et verneforslag for Ytre Hvaler nasjonalpark. Ved opprettelse av en nasjonalpark i dette

området, med den befolknings-tettheten det har om sommeren, vil vi møte nye utfordringer på oppsynssiden. Planområdet for nasjonalparken har store verneverdier knyttet til flora, fauna, strand og kysttyper. Det er en høy andel av rødlistede arter her. Området har spesielle marine egenskaper på grunn av Glommas utløp, og meget variert undersjøisk topografi og bunnforhold. Det er registrert et stort korallrev som er mer enn 1200 meter langt og dette skal være et av verdens største innskjærs korallrev man kjenner til.

Vi må hele tiden holde fokuset på vår største utfordring som er oppsyn, kontroll og beredskap, med tanke på store forurensningsutslipp. Slike utslipp vil få uante konsekvenser for vårt område.

Neste gang: Sogn- og Fjordane politidistrikt

Båten til Hvaler lensmannskontor, en Anytec 25/250 Yamaha

Østfold politidistrikt

Østfold politidistrikt har elleve geografiske enheter (fire politistasjoner og syv lensmannskontor).

ca. 260.000 innbyggere

Areal: 3.289 kvm².

Arbeidstilsynet - viktig aktør i kampen mot sosial dumping

Av seniorrådgiver lov og regelverk, Bjørn Kvello, Direktoratet for arbeidstilsynet. Illustrasjonfoto: Ingvil Trana, Økokrim

Norge har fått tilgang på billig og god arbeidskraft slik at vi får utført en rekke oppgaver som vi ellers ikke ville ved den arbeidsinnvandringen vi har. Arbeidstakerne får god lønn i forhold til hjemlandets lønn. Er ikke dette bra?

Fra 1. mai 2004 ble EU utvidet med ti nye medlemsland, inkludert Polen, Estland, Latvia og Litauen. Romania og Bulgaria er blitt medlemmer fra 1. januar 2007. Innbyggere fra disse landene har som EU-borgere utvidet adgang til å ta arbeid i Norge som følge av EU/EØS-reglene om det indre marked, herunder reglene om fri flyt av arbeidskraft og tjenester.

Sosial dumping er uheldig

På bakgrunn av store forskjeller i lønns- og velferdsnivå mellom de nye og gamle EU-landene har mange fryktet en stor tilstrømning av arbeidstakere fra de nye medlemslandene, også til Norge, noe som lett kunne føre til sosial dumping. Sosial dumping innebærer i henhold til Regjeringens vurdering at utenlandske arbeidstakere som utfører arbeid i Norge får vesentlig dårligere lønns- og arbeidsvilkår enn norske arbeidstakere, jf Ot.prp. nr. 77 (2003-2004). Sosial dumping er i tillegg uheldig for andre arbeidstakere og virksomheter i Norge, fordi det vil føre til en urettferdig konkurransesituasjon med urimelig press på opparbeidede rettigheter og svekket rekruttering til særlig utsatte yrker og bransjer. Dessuten kan seriøse bedrifter tape oppdrag og kunder til useriøse aktører.

Arbeidstilsynet som vaktbikkje

De offentligrettslige reglene i arbeidsmiljøloven om helse, miljø og sikkerhet og om arbeidstid gjelder for alle arbeidstakere i Norge, også for utenlandske arbeidstakere

på korttidsoppdrag. I 1993 vedtok Stortinget lov om allmenngjøring av tariffavtaler for å sikre utenlandske arbeidstakere lønns- og arbeidsvilkår som er likeverdige med det norske arbeidstakere har. Loven har i liten grad blitt brukt og da med allmenngjøring i deler av landet og i særskilte bransjer. Fra 1. januar 2007 gjelder imidlertid allmenngjøring av tariffavtale for byggeplasser hele landet. Dette betyr blant annet at en fagarbeider i byggebransjen ikke skal tilbys en timelønn under 134,75 kroner. Arbeidstilsynet kontrollerer at reglene blir fulgt, og brudd er straffbare.

Utsendte arbeidstakere, jf arbeidsmiljøloven § 1-7 med forskrifter, kan imidlertid arbeide i Norge for den lønnen de har i hjemlandet da Norge ikke har lovfestet minstelønn. Lønns- og arbeidsvilkår som følger av allmenngjøringsforskrifter etter allmenngjøringsloven gjelder imidlertid for alle arbeidstakere som omfattes av loven, også for utsendte arbeidstakere i byggebransjen.

Overgangsregler

Det ble vedtatt overgangsregler for arbeidstakere fra alle de nye medlemslandene med unntak fra Malta og Kypros. Overgangsreglene gjelder fram til 1. mai 2009, med mulighet for forlengelse til 1. mai 2011. Reglene innebærer at man må ha levert søknad om oppholdstillatelse før arbeidet starter, det må

gjelde fulltidsarbeid og man må tilbys norske lønns- og arbeidsvilkår. Overgangsreglene gjelder imidlertid ikke for leverandører av tjenester, bare for individuelle arbeidstakere. Virksomheter fra hele EØS-området kan dermed fritt sende arbeidstakere til Norge for å utføre tjenester for en avgrenset periode. For disse arbeidstakerne stilles det ikke spesielle krav til lønns- og arbeidsvilkår utover de som følger av arbeidsmiljøloven, og eventuelle allmenngjorte tariffavtaler.

Offensiv mot sosial dumping

Regjeringen har som mål at alle som arbeider i Norge skal ha norske lønns- og arbeidsvilkår. Samtidig er det gitt klare signaler om å føre en offensiv politikk mot sosial dumping. Regjeringen ser innsatsen mot sosial dumping i sammenheng med tiltak mot svart arbeid, skatteunndragelser og annen økonomisk kriminalitet. Arbeidstilsynet utfører her, i samarbeid med andre offentlige myndigheter og partene i arbeidslivet, en betydelig innsats.

Stor tilstrømning

Norge har tidligere også hatt arbeidsinnvandring, særlig fra Baltikum og Polen. Dette har stort sett vært sesongarbeidere i landbruket. Norge har, etter EU-utvidelsen i 2004, opplevd et økende antall arbeidsinnvandrere og utsendte arbeidstakere på midlertidig oppdrag fra Polen og de baltiske landene. I 2007 er det gitt

« Utsendte arbeidstakere kan arbeide i Norge for den lønnen de har i hjemlandet siden Norge ikke har lovfestet minstelønn

over 70 000 arbeidstillatelser inkludert fornyelser. Av disse er over 50 000 til polakker og ca 13 000 til litauere. Arbeiderne finnes særlig i bygge- og anleggsbransjen og i landbruket, men også i deler av industrien, renhold og transport.

Arbeidstilsynet avdekker

Arbeidstilsynet har gjennom sine tilsyn og inspeksjoner avdekket uverdige forhold for utenlandske arbeidere i Norge. Dette gjelder i forhold til lønn, arbeidstidsbestemmelser og ikke minst brudd på reglene om helse, miljø og sikkerhet.

Oppfølging av arbeidsforholdene for arbeidsinnvandrere er en høyt prioritert oppgave for Arbeidstilsynet. Arbeidstilsynets tradisjonelle oppgave har vært å føre tilsyn med at bestemmelsene i og i medhold av arbeidsmiljøloven blir overholdt. Arbeidstilsynet har i samarbeid med politiet og skattemyndighetene gjennom flere år gjennomført aksjoner rettet blant annet mot uryddige og ulovlige arbeidskontrakter og skatteforhold i byggebransjen og hotell- og restaurantbransjen. Slike aksjoner har også vist seg viktige og effektive i kampen mot sosial dumping.

Som følge av arbeidsinnvandringen har Arbeidstilsynet fått nye oppgaver, blant annet å føre tilsyn med at vilkårene for arbeids- og oppholdstillatelse er oppfylt, og at lønns- og arbeidsvilkår som følger av allmenngjorte tariffavtaler blir overholdt.

Økte ressurser

For å kunne utføre disse nye oppgavene tilfredsstillende har Arbeidstilsynet fått tilført økte ressurser i form av økt bemanning og nye sanksjonsmidler, hvor særlig muligheten for å stanse en virksomhet er av stor betydning. Fra før har man benyttet pålegg og tvangsmulkt. For å styrke og samordne innsatsen og bruken av virkemiddel har Arbeidstilsynet etablert arbeidsinnvandring som et eget programområde og har etablert ulike prosjekter under programområdet for å arbeide med:

- bygge- og anleggsbransjen og landbruket for å få til flere og mer samkjørte tilsyn, mer bruk av offensive reaksjoner

og bedre samarbeid med politiet og partene i de aktuelle bransjer

- mer målrettede informasjons tiltak, blant annet brosjyrer på estisk, litauisk, latvisk og polsk, foruten et eget nettsted på polsk. Samtidig er et felles servicesenter i Oslo etablert. Dette er et samarbeid mellom skatteetaten, politiet, Utlendingsdirektoratet og Arbeidstilsynet
- ordninger for bruk av tolketjenester, blant annet svarer nå Arbeidstilsynet på polsk
- formidling av regelverket, med utvikling av reaksjonsbruk og samarbeid med politiet slik at flere brudd kan bli sanksjonert
- innhenting av mer dokumentasjon og kunnskap om arbeidsinnvandring og konsekvensene av denne
- målrettet samarbeid med aktuelle land, blant annet er det inngått samarbeidsavtaler med Polen og de baltiske landene for å lette tilsynet og informasjonsvirksomheten til etaten

Flere tiltak

Regjeringens handlingsplan mot sosial dumping gir anvisning på en rekke forskjellige tiltak som er iverksatt, blant annet innsynsrett for tillitsvalgte, påse-ansvar for oppdragsgivere og innføring av id-kort på byggeplasser.

Et nytt og effektivt virkemiddel som Arbeidstilsynet har fått, er retten til å stanse en virksomhet som ikke oppfyller pålegg om for eksempel utlevering av dokumenter. Dette virkemidlet ble brukt i ca 35 % av alle tilsyn med arbeidsinnvandring i 2006, mens det i 2007 er noenlunde tilsvarende tall. Grove brudd på regelverket skal imidlertid fortsatt anmeldes.

Arbeidstilsynet har organisert sitt arbeid med tilsyn innen bygg- og anleggsbransjen som et nasjonalt prosjekt med fire aksjonsuker i løpet av ett år i tillegg til løpende tilsyn. Det er gjennomført 1532 tilsyn i byggebransjen i 2007. Nasjonaliteten til de utenlandske

arbeidstakere som våre inspektører har møtt, er i det alt vesentligste polsk, (ca 75 %), mens resten i hovedsak er fra de baltiske landene.

Lønn på 13 kroner timen

Ved kontroll av lønns- og arbeidsvilkår er det i få tilfeller oppgitt timelønn under 40 kroner. Mellom ti prosent og tjue prosent oppgir en lønn som ligger under lønnen som skulle ha vært betalt i henhold til tariffavtale. I 46 tilfeller har virksomheten blitt stanset som følge av manglende oversendelse av dokumentasjon. Det er avdekket betaling helt ned i 13 kroner timen.

Tilsynets inspeksjoner har også avdekket grove brudd på arbeidstidsbestemmelsene. De fleste opplyser at arbeidstiden er 40 timers uke som er i samsvar med arbeidsmiljølovens bestemmelse om alminnelig arbeidstid. Mange synes å ha arbeidsuker på mellom 50 og 70 timer og over.

Usle boforhold

Innkvartering er også noe som ligger innenfor det Arbeidstilsynet sjekker. Vi har i flere tilfeller funnet uverdige boligforhold, fra estiske arbeidstakere som overnattet i en gapahuk til 15 polakker stuert sammen i nedstøvede lokaler i Oslo uten tilfredsstillende toalett eller vaskemuligheter. I det sistnevnte tilfellet ble oppdragsgiver dømt til å betale 75 000 kroner i bot for brudd på arbeidsmiljøloven og utlendingsloven.

Vi har også sett tilfeller der det påstås at arbeidet utføres av selvstendig næringsdrivende. I mange tilfeller er det mistanke om at denne organiseringen er gjort for å omgå et allmenngjøringsvedtak slik at man slipper å betale tarifflønn. Dette er forhold som Arbeidstilsynet skal ha fokus på ved sitt tilsyn. Høyesterett har ved kjennelse av 17.10.07 trukket opp grensen for når man skal regnes som arbeidstaker eller som selvstendig næringsdrivende. Det sentrale her synes å være måten arbeidet er organisert på, blant annet om man er underlagt arbeidsgivers ledelse med hensyn til oppdragets utførelse.

Sikkerhet

En sentral del i tilsynet består også i vurdering av sikkerhet på arbeidsplassen. Våre inspektører rapporterer at de oftere ser farligere forhold blant utenlandske arbeidere enn blant norske. Om dette fører til en større ulykkesfrekvens blant arbeidsinnvandrere enn blant norske arbeidstakere er likevel usikkert.

Det er gitt en rekke reaksjoner i form av stans av arbeid som følge av mangelfull sikring for arbeider i høyden. Mens det i begynnelsen av 2007 ble stanset tre av ti virksomheter, ble det i første aksjonsuke innen byggebransjen i 2008 stanset en av ti. I det alt vesentlige skyldes stansen fare for liv og helse. Arbeid i høyden uten tilstrekkelig sikring og manglende bruk av arbeidsutstyr utgjorde de største farene for arbeidstakerne.

I 2006 døde 31 personer som følge av arbeidsulykker i Norge. Av disse var det åtte utenlandske arbeidstakere. I 2007 er det registrert 39 døde, hvorav fem er utenlandske statsborgere, ingen fra Øst-Europa.

Når det gjelder yrkesskader meldt NAV, har sysselsatte med nordisk bakgrunn høyest andel av yrkesskader i perioden 2003- 2006. De nye EU-medlemmene fra Øst-Europa ligger lavere enn for Norge totalt. Polakker har ikke større andel av skadene enn for befolkningen generelt.

Det kan være store mørketall da skader på utenlandske arbeidstakere som oppholder seg i Norge i kortere tid, ikke blir innrapportert. Dessuten er antallet innrapporterte skader så lavt at små endringer gjør store utslag i fordelingen.

Når det gjelder arbeidsulykker som er rapportert med skadefølge innen byggebransjen, kan det være en overhyppighet av utenlandske arbeidstakere. Dersom dette er tilfelle, er årsakene vanskelige å fastslå. Det kan henge sammen med at utenlandsk arbeidskraft ofte blir satt til farligere arbeidsoppgaver enn nordmenn. I tillegg kommer arbeidstakere fra land som ikke har hatt samme fokus på sikkerhet som Norge og det er store språkproblemer og kulturforskjeller i måten å utføre arbeidet på. Det er dog ingen dokumentasjon som viser at

for eksempel polakker er utsatt for skader i større utstrekning enn nordiske borgere.

Det er dessuten grunn til å tro at utlendinger er underrepresentert på skade- og ulykkesstatistikken. Blir de syke eller skadet blir de ofte sendt hjem uten at skaden blir rapportert. Manglende kjennskap til det norske regelverket og rapporteringssystemet kan være en årsak, særlig for utlendinger med kort botid og på kortvarige arbeidsoppgaver.

I følge en rapport fra European Agency for Safety and Health at Work (EU-OSHA) er arbeidsinnvandrerne overrepresentert i høyrisikoyrker. Yrker innen jordbruk, helse- og omsorg, transport og bygningsindustri er typiske høyrisikoyrker. Det som er typisk for disse er at jobbene er preget av usikkerhet, dårlige arbeidsforhold og lave lønninger. Flere studier påpeker at det innen disse yrker er forskjeller mellom arbeidsinnvandrere og landets egne innbyggere. I en tysk studie ble det fastslått at tyrkiske arbeidsinnvandrere i motsetning til tyske arbeidere i større grad aksepterte skiftarbeid, helgearbeid og overtid. Det ble også fastslått at de utførte flere risikofylte jobber.

I en levekårsundersøkelse blant innvandrere i Norge 2005/2006 utført av Statistisk sentralbyrå framgår at det er tre ganger så vanlig blant sysselsatte innvandrere som blant sysselsatte i alt å ha vært utsatt for én eller flere ulykker i arbeidstiden. Dette gjelder arbeidsinnvandrere med minst to års botid i Norge og som i det alt vesentlige kommer fra land utenfor Europa.

Det nytter

Det er i første aksjonsuke i 2008 avdekket færre brudd på allmenngjøringslovens bestemmelser om minstelønn i byggebransjen enn det som var tilfelle i de første aksjonsukene i 2007, dette gjelder særlig utenlandske arbeidstakere ansatt i norske virksomheter. Bruken av trusselen om stansing som virkemiddel synes å virke etter sin hensikt.

Det er imidlertid en utfordring å vurdere den tilsendte dokumentasjon, som ofte foreligger på et

annet språk enn norsk. I enkelte tilfeller er det et stort sprik mellom opplysningene Arbeidstilsynet mottar fra arbeidstakerne og det som arbeidsgivere gir oss. Det er grunn til å tro at det kan foreligge forfalskede dokumenter, eller dokumenter utstedt for å tilfredsstille Arbeidstilsynet. I et tilfelle viste arbeidskontrakten mottatt fra arbeidstaker en timelønn på 60 kroner, mens arbeidskontrakten mottatt fra arbeidsgiver viste en timelønn på 155 kroner

I 2006 ble det inngitt i alt 59 politianmeldelser for brudd på allmenngjøringsvedtak og utlendingslov. Noen av disse er avgjort ved bøter og inndragning. I 2007 er antallet anmeldelser betydelig lavere, i overkant av 20.

Verstingene i bransjen

Det er forskjell mellom den organiserte og den uorganiserte delen av bransjen. De groveste bruddene er avdekket hos utenlandske virksomheter med utsendte arbeidstakere. Disse er det også vanskeligst å følge opp da de ofte befinner seg i utlandet.

Når det gjelder økonomisk kriminalitet generelt og svart arbeid spesielt, er det svært usikkert hvilket omfang dette har. I tilsynsukene har det vært gjennomført tilsyn med skatteetaten, politi og brannvesen i flere regioner. Dette har hatt god effekt. Selv om arbeidsgiver i forhold til Arbeidstilsynets oppgaver synes å ha alt i orden, er det ofte mistanke om at ikke alt er i orden i forhold til skattemyndighetene, både når det gjelder betaling av skatt, arbeidsgiveravgift og merverdiavgift.

Samhandling med etatene

For å få til ordnede og verdige forhold for arbeidsinnvandrere, vil utfordringen framover være å få til et godt samarbeid mellom de aktuelle myndighetene. Dessuten vil Arbeidstilsynet fortsatt satse på informasjon om regelverket til de aktuelle gruppene av arbeidsinnvandrere. Særlig viktig blir det framover å lage informasjon på de aktuelle språkene. I forhold til politiet og påtalemyndigheten vil det være av avgjørende betydning å sikre et godt samarbeid slik at de sakene som blir anmeldt får en rask påtalemessig avgjørelse.

Utslipp av ammoniakk, ammonium, salmiakk eller gjødsel?

Av spesialetterforsker Dr. scient. Antonio B.S. Poléo, Økokrim

I forbindelse med rettssaken mot en bedrift i kuldebransjen, ble det fra forsvarers side gjort en relativt omfattende innsats for å bagatellisere miljøeffektene av et utslipp som en ansatt i bedriften sto bak. I september 2005 ble det sluppet ut ammoniakk i Sandvikselven i Bærum, som førte til at all fisk nedenfor utslippspunktet i elven døde. I kuldebransjen er det vanlig praksis å helle små rester av ammoniakk - en bøtte eller to - ut i naturen fordi "dette egentlig er det samme som gjødsel".

Den 19. september 2005 ble det sluppet ut rundt 1000 liter ammoniakkholdig vann i en overvannsledning som drenerer ut i Sandvikselven i Bærum. Ammoniakk brukes som kjølemedium i store kjøleanlegg. I forbindelse med reparasjonen av bakeriets kjøleanlegg ble ammoniakkholdig vann tappet over på store plastcontainere.

Normalt vil ammoniakk på et slikt kjøleanlegg være under trykk og

En av containerne som ble brukt til å samle opp det ammoniakkholdige vannet fra kjøleanlegget til pizzabakeriet. En såkalt IBC-container. Foto Sveinung Bakken, Asker og Bærum politidistrikt.

kunne tappes over på trykksatte spesialtanker for formålet. Trykket i anlegget hadde imidlertid falt på grunn av en lekkasje. Derfor ble store plastcontainere, som en ansatt i bedriften hadde skaffet til veie, tatt i bruk som en nødløsning.

Den ene plastcontaineren viste seg imidlertid å være lekk. Da den ansatte oppdaget dette åpnet han like godt kranen i bunnen på fatet, tømte ut hele innholdet og etterspylte med vann for å tynne ut løsningen. Resultatet av utslippet var omfattende fiskedød i Sandvikselven.

Dagene etter utslippet ble det ikke påvist en eneste levende fisk på den 3 km lange strekningen fra utslippspunktet i elven til der elven blander seg med vann fra Oslofjorden.

Under etterforskningen av saken, og senere under rettssakene, kom det klart frem at kunnskapen om ammoniakk og dens egenskaper, herunder giftighet, var svært mangelfull i hele kuldebransjen og i den aktuelle kuldebedriften saken omfatter. Videre forekom

det i bransjen, og hos de ansatte i bedriften, en rekke forestillinger om ammoniakk som det er interessant å se nærmere på. Disse forestillingene ble anført som argumenter i saken og hadde følgelig relevans i forbindelse med straffutmålingen. Mer om de rettslige avgjørelsene i saken finner du på side 24 i artikkelen: "Foretaksstraff når en ansatt handler mot muntlig instruks".

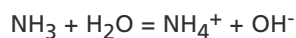
Hva er ammoniakk?

Ammoniakk (NH_3) er et naturlig stoff som produseres av levende organismer, først og fremst som avfallsprodukt fra nedbrytingen av proteiner i kroppen. Dette skjer også i menneskekroppen, men fordi det er meget giftig omdanner vi ammoniakk umiddelbart til urea (urinstoff), som vi kan tåle å ha visse mengder av i kroppen inntil vi må kvitte oss med det gjennom urinen. Til tross for at ammoniakk er så giftig, er det likevel mange vannlevende organismer som produserer ammoniakk som sitt eneste avfallsprodukt fra nedbrytingen av proteiner. Dette gjelder blant annet fisk. Grunnen til at fisk og andre vannlevende organismer kan

gjøre dette er at ammoniakk har meget høy løselighet i vann, og at konsentrasjonen av ammoniakk i naturlig vann normalt er svært lav. Ammoniakk som produseres inne i fisken vil derfor lett diffundere, (bevege seg passivt), ut av fisken, fra blodet med forhøyede verdier, til vannet med svært lave konsentrasjoner. Dette skjer gjennom fiskens gjeller som hele tiden er i kontakt med vannet utenfor fisken. På denne måten unngår fisken giftvirkninger av forhøyede ammoniakknivåer.

I vann kan ammoniakk foreligge som ikke-ionisert ammoniakk (NH_3) og som positivt ladete *ammonium-ioner* (NH_4^+), slik likevekten for ammoniakk løst i vann viser:

NH_3 er betydelig mer giftig enn NH_4^+ . Dette betyr at pH i vannet er helt avgjørende for hvor giftig forhøyede verdier av ammoniakk i vann vil være. Hvor mye som foreligger av de to formene er nemlig svært avhengig av pH. I surt vann ($\text{pH} < 7$) vil stort sett alt ammoniakk foreligge som NH_4^+ . Når pH er høyere enn 11 vil det meste foreligge som NH_3 . Mellom pH 7 og 11 er det en gradvis overgang fra kun NH_4^+

ved pH 7 til kun NH_3 ved pH 11. Ved pH rundt 9 er konsentrasjonene av de to formene omtrent like.

Ammonium (NH_4^+) kan ikke fritt passere gjennom fiskens gjelleoverflate (epitel), og må derfor skilles ut via gjellene ved hjelp av transportmolekyler i gjelleepitelcellene, som "flytter" NH_4^+ -ionene fra innsiden av fisken til utsiden. NH_3 derimot, kan diffundere fritt gjennom gjelleepitelet, som har høy permeabilitet for NH_3 . Man kan likevel spørre seg hvorfor fisk ikke omdanner ammoniakk til urea, når det tross alt er mindre giftig? Årsaken til dette er at det koster fisken energi å omdanne ammoniakk til urea.

Selv om konsentrasjonen av ammoniakk i naturlig vann er svært lav, kan man løse relativt mye ammoniakk i vann og lage en konsentrert ammoniakkløsning. Den høyeste konsentrasjonen man kan oppnå – *konsentrert ammoniakk* – er maks 35%. Helt ren ammoniakk kan kun foreligge i gassform, og det er i denne formen ammoniakk brukes som kjølemedium. Når man skal tappe mindre mengder ren ammoniakk av et kjøleanlegg, kan man lede ammoniakkgassen ned i vann. Da får man en ammoniakkløsning med styrke alt etter hvor mye

ammoniakk man leder ned i vannet, men aldri mer enn 35%.

Gjødsel

Det ble hevdet under sakens forløp at det i bransjen er vanlig praksis å helle små rester av ammoniakk, "en bøtte eller to", ut i naturen, fordi ammoniakk i små mengder egentlig er det samme som gjødsel. Svært snevert sett er det noe riktig i dette. Mikroorganismer i jord og vann kan omdanne ammoniakk til andre nitrogenforbindelser, for eksempel nitritt og nitrat. Nitrat kan tas opp av planter og fremme vekst. Dette er imidlertid ikke noe argument for at man kan helle små mengder ammoniakk ut i naturen – snarere tvert i mot. Overgjødsling (autrofiering) av vann og vassdrag, med påfølgende økt primærproduksjon (plantevekst), fører til et misforhold mellom det som på den ene siden produseres under naturlige forhold, og det som dør og skal brytes ned på den andre siden.

Resultatet blir oksygensvinn i dypere vannlag. Ammoniakken, som denne saken dreier seg om, har bidratt til en slik negativ effekt på økosystemet i Oslofjorden, selv om effekten av ett enkelt utslipp som dette ikke er så stor.

Død fisk ved elvebredden. Til sammen 700 kg død stor fisk ble observert i og langs Sandvikselven dagen etter ammoniakkslippet. I tillegg kommer all den døde småfisken som det er nesten umulig å finne etter et slikt utslipp.

Foto: politioverbetjent Ola Brekken, Asker og Bærum politidistrikt

« Verken "husmødre" eller "husfedre" står og heller ut tusenvis av salmiakkflasker rundt om i norske hjem

Det er imidlertid svært bekymringsfullt, slik denne saken har vist, at kuldebransjen generelt synes å ha den holdningen at ammoniakk i små mengder ut i naturen kun er av det gode. Problemet er dessuten at det sjelden, eller aldri, er snakk om å sprøyte ammoniakk fortynnet med store mengder vann ut over et jorde når kuldebransjen kvitter seg med ammoniakkrester ved å helle det ut i naturen! Som regel havner det rundt et hushjørne, i en grøft eller i en kum. Å tømme en bøtte ammoniakkholdig vann, som ofte kan ligge på rundt 25%, ut på bakken fører til en lokal forgiftning som i tillegg til å drepe plantene på overflaten, dreper en rekke jordlevende organismer nedover i bakken under overflaten.

I denne sammenhengen har ammoniakk samme negative effekt på miljøet som for eksempel diesel, som det ikke er lov å helle ut i naturen uansett hvor det måtte være.

I Sandvikselven fikk man erfare hvor galt det kan gå når ca 1000 liter, som er det samme som 100 bøtter, ammoniakkholdig vann (sannsynligvis på rundt 25%) ble tømt ut på bakken. Dette til tross for at den ansatte i bedriften hevder at han spylte med store mengder vann for å tynne ut ammoniakkløsningen når den rant ned i kummen og overvannsledningen. Og til tross for at når ammoniakkløsningen rant ut i elven ble den ytterligere fortynnet. All fisk tre km nedover elven døde! Beregninger som ble gjort viste at mengden ammoniakk i Sandvikselven sannsynligvis har ligget mellom 10 og 30 mg/l i timene etter utslippet.

Hvilke konsentrasjoner av ammoniakk som er giftige for fisk varierer relativt mye fra fiskeart til fiskeart. Den gjennomsnittlige grensen for hva som er akutt giftig for 32 ulike arter ferskvannsfisk er 2,8 mg/l. Akutt giftig i denne sammenhengen innebærer at 50% av en populasjon dør i løpet av en eksponering som varer i 96 timer.

Ser vi imidlertid litt grundigere på hva de ulike artene tåler, finner vi at gjennomsnittet på 2,8 mg/l er basert på 0,068 mg/l for de mest sensitive, og 3,79 mg/l for de mest

robuste. Videre viser det seg at verdiene for laksefisk, som var den gruppen fisk som først og fremst ble rammet i Sandvikselven (atlantisk laks, *Salmo salar*, og ørret, *S. trutta*, hører begge til gruppen laksefisker), ligger nederst på denne skalaen, mellom 0,068 og 0,9 mg/l.

Konsentrasjonen av ammoniakk var altså 10 ganger høyere enn det enhver fiskeart tåler og mer enn 100 ganger høyere enn grensen for akutt virkning hos laksefisk, til tross for at det altså dreide seg om 100 bøtter og en elv.

Det er også viktig å merke seg at pH i Sandvikselven normalt ligger på litt over 7,5. Det betyr at det skal lite til for at ammoniakkløseveksten (se nedenfor) forskyves såpass mye til høyre at det meste av det som er i løsning vil foreligge som NH_3 . I tillegg til at utslippet i Sandvikselven 19. september 2005 førte til en betydelig økning av konsentrasjonen av ammoniakk, så førte utslippet til en pH-økning som gjorde at en betydelig andel, eller alt, ammoniakk forelå i den mest giftige formen (NH_3). Det synes derfor hevet over enhver rimelig tvil at ammoniakkslippet i Sandvikselven var av et omfang som er akutt giftig for fisk i sin alminnelighet, og laks og ørret i særdeleshet.

Et annet argument som også ble flittig brukt av representanter for kuldebransjen, inkludert ledelsen i bedriften under hovedforhandlingen og i lagmannsretten, var at det her ikke er snakk om ammoniakk, men snarere salmiakk – "det tusenvis av husmødre i det ganske land heller ut i vasken hver dag".

Foto: Kenneth Didriksen, Økokrim.

Hva er salmiakk?

Det ble hevdet at når ammoniakk løses i vann får man salmiakk. Dette er ikke direkte feil, men en ganske sjenerøs forenkling. Salmiakk er egentlig et produkt navn på et rengjøringsmiddel, som er en løsning av ammoniumklorid (NH_4Cl) i vann. Navnet kommer av "salt-ammoniakk" - SAL(t)-(am) M(on)IAKK. Når ammoniumklorid løses i vann vil ammoniakkløseveksten (se ovenfor) forskyves mot venstre, slik at det dannes ammoniakk (NH_3). Konsekvensen av dette er at salmiakkflaskene som vi kjøper i butikken i praksis inneholder rundt 7,5% ammoniakkløsning. Så langt kan vi altså si at det ikke er helt feil å kalle ammoniakk i vann for salmiakk.

Som nevnt kan vi få en tilsvarende ammoniakkløsning ved å løse ren ammoniakk direkte i vann. Da kan imidlertid konsentrasjonen av ammoniakk bli betydelig høyere enn 7,5%. Det er også viktig å være klar over at verken "husmødre" eller "husfedre" står og heller ut tusenvis av salmiakkflasker rundt om i norske hjem. En vaskebøtte med salmiakkvann, lages ved å tilsette to korker (2 cl) salmiakk til for eksempel 6 liter vann (litt mer enn en halv bøtte). Da vil vaskebøtten, som til slutt ender sine dager i vasken, inneholde en ammoniakkløsning på 0,03%. Det er derfor svært alvorlig at bransjen har den forestillingen at en 25% ammoniakkløsning egentlig bare er salmiakk, og dermed kan helles ut hvor det måtte være. Det er kanskje også verdt å poengtere at de fleste av oss ikke heller vaskebøttene våre ut i naturen, men snarere ut i kloakken - via utslagsvask eller toalett.

Til tross for at 100 bøtter "salmiakk" førte til totalutryddelse av fisk i tre km av Sandvikselven, holdt eksperter innen kuldeteknikk og ledelsen i bedriften fast ved at det ikke var ammoniakk, men salmiakk som hadde rent ut i elven. Vi klarer kanskje ikke å få bransjen til å forstå denne forskjellen. Da kan det være greit å minne om at salmiakk, altså 7,5% ammoniakkløsning, i likhet med ammoniakk (>25%) er klassifisert som meget giftig for vannlevende organismer i følge produktetabellene.

Effekter på fiskebestanden

Under rettssakene ble det trukket frem at Sandvikselven generelt er forurensset fra mange ulike kilder. Fra forsvarers side ble det derfor hevdet at utslippet av ammoniakk ikke kunne ses på som så alvorlig fordi det er flere andre årsaker til at miljøtilstanden i elven var dårlig. Det er ikke uvanlig at forsvarer forsøker å dele skylden, eller legge hele skylden på andre i denne typen forurensningssaker.

Da er det særlig to momenter som det er viktig å trekke frem. For det første om denne øvrige forurensningen hadde, eller i hvilken grad har hatt, noen betydning for den fiskedøden som fant sted på grunn av utslippet. I Sandvikselven hadde den øvrige forurensningen ingen påvisbar betydning for den fiskedøden som fant sted på grunn av utslippet av ammoniakk.

For det andre gjør det faktum at fiskebestanden er påvirket negativt av flere andre faktorer at utslippet er ekstra alvorlig. Dette bygger først og fremst på at bestandens evne til å restituere seg vil være redusert i en fra før forurensset elv sammenlignet med det som er tilfelle i en ren og frisk elv. Altså kommer utslippet av ammoniakk som en ekstrabelastning som bringer fiskebestanden nærmere kollaps enn hva som ville ha vært tilfelle dersom bestanden ellers var helt upåvirket.

Videre er det slik at når en betydelig del av bestanden har dødd ut, vil bestanden stå dårligere rustet til å takle miljøutfordringene som den øvrige forurensningen i elven representerer. Det samme gjelder miljøendringer i fremtiden. Hvor lenge bestanden vil være svekket fremover er avhengig av flere faktorer, og noen av disse kommer jeg tilbake til.

Fiskedød og tall

En annen utfordring man kan støte på i saker som omhandler fiskedød, er å fastslå hvor mye fisk som døde. Dette har relevans for straffutmålingen fordi det sier noe om langtids-effektene, og dermed om alvorligheten av utslippet. Lagmannsretten la til grunn at ammoniakkkonsentrasjonen i Sandvikselven rett etter utslippet var så høy at all fisk i det aktuelle området døde. Videre at den mengden død fisk som ble

plukket opp av elven, ca 360 kg, utgjorde om lag halvparten av all død fisk som følge av utslippet, slik at over 700 kg fisk døde. Dette estimatet var bygget på uttalelser fra vitner som var med på å plukke opp død fisk fra elven. De forklarte at de plukket opp om lag halvparten av den fisken de så.

Denne oppfatningen av hvor mye fisk som har dødd er svært villledende, og til dels gal, fordi den bygger på vekten av død fisk. Den døde fisken som ble plukket opp fra elven besto hovedsakelig av stor fisk (20 cm eller større). Elektrofiske i elven dagene etter utslippet dokumenterte at all fisk i den berørte elvestrekningen var død. Her er det viktig å understreke at det i en fiskebestand, nærmere bestemt bestand av ørret og laks, er slik at antallet individer avtar betydelig med alderen. Det vil altså være et betydelig høyere antall yngre fisk enn eldre fisk i bestanden.

Det betyr videre at det antallet individer død fisk som de drøye 700 kiloene representerer er mye mindre enn antallet fisk som faktisk døde. Død yngel og små fisk er meget vanskelig å finne i elven dagene etter et utslipp, dels fordi de synker og faller ned i mellom steiner på bunnen, og dels fordi de er så små at de følger med vannstrømmen nedover og ut i sjøen.

Når man skal vurdere hvilke konsekvenser en slik fiskedød har for bestanden er det derfor *antall individer som dør* som er den relevante størrelsen, og eventuelt hvor stor del av den totale bestanden dette antallet utgjør. Vekten av den døde fisken kan kun på kort sikt si noe om konsekvensene fiskedøden har hatt for fritidsfiske den kommende fiskesesongen.

For bestanden er derimot antallet individer som dør eller overlever avgjørende for dens fremtid, på langt sikt så vel som på kort sikt. Når en bestand reduseres ved at all fisk over en betydelig del av elvestrekningen dør vil dette ha konsekvenser for rekrutteringen i fremtiden. Hele årsklasser kan være nær utryddet, og det vil være et betydelig mindre antall fisk som i årene fremover vil kunne utgjøre gytebestanden og stå for reproduksjonen og rekrutteringen i bestanden.

Dessuten vil det store antallet individer som har strøket med reduksjon av bestandens genetiske sammensetning og variasjon (genetisk mangfold). Dette har også konsekvenser for bestanden på langt sikt når det gjelder å være rustet mot fremtidige endringer i miljøet. Her kan det legges til at det er samme argument som ligger til grunn for at man ser på rømming av oppdrettsfisk som en meget alvorlig trussel mot de ville bestandene av norske fiskearter.

Gytefisk i fjorden

I en av situasjonsrapportene fra Bærum kommune kom det frem at det på utslippsstidspunktet befant seg et stort antall gytefisk av både laks og ørret ute i fjorden. Dette indikerer at det likevel ikke var så mye fisk som gikk tapt, og forsvarer la naturlig nok vekt på dette. Det man kan si er at det store antallet gytefisk tyder på at en liten del av *gytebestanden* for 2005 gikk tapt.

Dersom gytebestanden for 2005 ikke var vesentlig påvirket, bidro dette delvis til å redusere alvorligheten av ammoniakkslippet i Sandvikselven. For bestandens del var det gunstig på kort sikt at den årsklassen denne fisken representerer ikke ble så kraftig desimert som de årsklassene yngel og ungfisk representerer. En vellykket gyting senere på høsten i 2005 kan ha bidratt til å redusere konsekvensene av utslippet for bestanden, men de kommende års gytefisk var fremdeles redusert betydelig i antall.

Resultatet av dette vil bli noen år med svak rekruttering før den yngelen som klekket våren 2006 blir gytemoden – tidligst i 2009. En annen måte å se det på er at dersom utslippet hadde skjedd noe senere, når all gytefisken som sto ute i fjorden omsider hadde funnet veien opp i elven, ville konsekvensene blitt betydelig verre.

Rekolonisering fra den uberørte delen av vassdraget

Et tredje moment som ble lagt frem i retten fra forsvarers side, var at det kun var en del av vassdraget som ble påvirket, og at ungfisk som befant seg ovenfor utslippspunktet i elven ville ta i bruk de fisketomme oppvekstområdene i den berørte elvestrekningen, og dermed gjenopprette bestanden relativt raskt.

Det er riktig at fisk fra den uberørte delen av vassdraget vil ta over de fisketomme områdene relativt raskt. Det er imidlertid ikke riktig å legge dette til grunn for en oppfatning om at effektene av ammoniakkutslippet i Sandvikselven var kortvarige, og begrenset til den fisken som døde. Argument for dette er at når en betydelig del av en bestand slås ut slik tilfellet var i Sandvikselven, på tvers av årsklassene, fører det som allerede nevnt til en betydelig reduksjon i bestandens genetiske sammensetning og variasjon (genetisk mangfold).

Reduksjonen av det genetiske mangfoldet må ses på som en langtidseffekt og som tilnærmet uopprettelig (irreversibel effekt). Dette er særdeles alvorlig i bestander som ellers er utsatt for andre negative påvirkninger og trusler, som for eksempel generell forurensning. Den genetiske sammensetningen og variasjonen i bestanden er et mål på dens motstandskraft mot endringer i miljøet.

I en variert bestand er det større sjanser for at noen individer vil overleve større fremtidige endringer i miljøet enn i en ensartet bestand.

Dette gjelder så fremt slike "endringer" ikke er så omfattende som det utslippet i Sandvikselven høsten 2005 forårsaket. Det hjelper lite med genetisk variasjon mot 100 bøtter salmiakk!

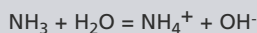
Verdien av det genetiske mangfoldet er nedfelt i norsk og internasjonal miljøforvaltning, gjennom såkalt bestandsrettet forvaltning. Prinsippet bygger på at den stedege stammen er den som er best tilpasset det miljøet den lever i, og er en av grunnene til at man har forbud mot utsetting av fisk fra andre stammer.

Det er altså ikke bare utryddelse av arter som fører til redusert biologisk mangfold, men også reduksjon av genetisk mangfold så vel som fragmentering og reduksjon av leveområder.

Alle disse momentene er relevante å trekke frem når man skal beskrive alvorligheten av den typen giftutslipp som ammoniakkutslippet i Sandvikselven er et eksempel på.

Virkningen av ammoniakk på fisk

Det som ofte gjør at et utslipp av ammoniakk fører til akutt fiskedød, er at utslippet som regel fører til en markant økning av pH i vannet, som i sin tur forskyver likevekten for ammoniakk løst i vann (se ovenfor) mot venstre, mot NH_3 som dominerende form.

Når konsentrasjonen av NH_3 i vannet øker kraftig, for eksempel ved et utslipp, vil ikke NH_3 , som fisken produserer gjennom sitt stoffskifte (metabolisme), lenger kunne diffundere ut av fisken fordi gradienten har snudd eller blitt utlignet. Når det er mer NH_3 i vannet enn i fiskens blod, begynner NH_3 å diffundere inn i fisken isteden for ut. Når dette skjer vil konsentrasjonen av NH_3 inne i fisken raskt nå et nivå som er giftig, og resultatet blir akutt død. Den høye giftigheten til NH_3 sammenlignet med NH_4^+ (ammonium) kan forklares med den mye høyere permeabiliteten (gjennomtrengelighet) til fiskegjellene for NH_3 enn for NH_4^+ .

Dersom konsentrasjonen av ammoniakk i vannet øker, men ikke så mye at den blir høyere enn inne i fisken, vil likevel ammoniakk være giftig. Årsaken er at både transporten av NH_4^+ og diffusjonen av NH_3 ut av fisken bremses, og siden ammoniakk produseres i fisken hele tiden, blir det en opphopning av disse stoffene inne i fisken som etter hvert når nivåer som er giftige. Resultatet kan bli det samme – fiskedød – som endog tar noe lenger tid før det utvikles enn under akutte forhold.

Årsaken til at ammoniakk er svært giftig, og at død kan inntreffe raskt, er at NH_3 og NH_4^+ virker negativt på fiskens sentralnervesystem, dens respirasjon, dens vann- og ionebalanse, og på hjertets evne til å slå. I tillegg kommer en rekke andre negative effekter på ulike livsprosesser. Disse sistnevnte effektene kan ikke anses som primære årsaker til rask død i akutte tilfeller, men kan bidra til død under mer langvarige eksponeringer for ammoniakkholdig vann. Den akutte effekten av ammoniakk skyldes hovedsakelig effekten på sentralnervesystemet, og patologien er ikke ulik den vi finner i forbindelse med kvelning (oksygensvinn).

Foretaksstraff når en ansatt handler mot muntlig instruks

Av førstestatsadvokat Hans Tore Høviskeland, Økokrim

En ansatt i en kuldemediebedrift varslet på telefon sin leder om at han aktet å tømme ut ammoniakkholdig vann på bakken utenfor et pizzabakeri i Bærum. Ammoniakkken hadde han samlet opp på fire fat under arbeidet på bakeriet. 19. september 2005, fire dager etter telefonbeskjeden, helte han ut ca. 125 kilo ammoniakk. Det gjorde han til tross for at han hadde fått beskjed om ikke å helle ut noe og at ammoniakkken måtte behandles forsvarlig. Bedriften ble av Høyesterett idømt en bot på 1,2 millioner kroner fordi den ansatte hadde handlet på vegne av bedriften.

Politimesteren i Asker og Bærum utferdiget 7. mars 2006 et forelegg mot bedriften for tre overtredelser av forurensningsloven § 78, jf. straffeloven § 48 a, med en bot på to millioner kroner. Det ble også tatt ut tiltale mot den ansatte i bedriften som hadde sluppet ut ammoniakkken, for to overtredelser av forurensningsloven § 78.

Den ansatte ble i tingretten dømt til betinget fengsel i 45 dager og til å betale en bot på 15.000 kroner samt saksomkostninger på 5.000 kroner. Både bedriften og den ansatte ble dessuten dømt til å betale erstatning til Bærum kommune på henholdsvis 450.000 og 315.000 kroner. Bedriften ble også dømt til å betale 1,2 millioner kroner i bot og 50.000 kroner i saksomkostninger. Bedriften mente de ikke kunne straffes og anket til lagmannsretten hvor de også ble dømt til en bot på 1,2 millioner kroner. Spørsmålet om foretaksstraff og straffutmåling endte til slutt i Høyesterett, som avsa dom 28. november 2007.

Skyldspørsmålet

Høyesterett vurderte om den ansatte hadde handlet på vegne av bedriften, da han foretok utslippet. Forsvareren viste i den forbindelse til at den ansatte handlet i strid med muntlig instruks om ikke å tømme ut ammoniakkblanding. Høyesterett vurderte om den ansatte ved utslippet hadde brutt instruksene på en måte som bedriften ikke kunne forutse, og om handlemåten hadde et slikt klart illojalt preg at den ansatte ikke kunne sies å ha handlet på vegne av foretaket. Høyesterett viste blant annet til at bedriften i noen grad kunne forutse utslippet

fordi bedriftens reaksjon på varselet var lite spesifikk og manglet konkret oppfølging. Videre viste Høyesterett til at bruken av muntlig instruks i en slik sammenheng er utilfredsstillende også fordi det lett kan oppstå uklarheter eller misforståelser. Påregneligheten forsterkes ved at bedriften ikke hadde etablert betryggende rammebetingelser i form av egne generelle, skriftlige instruksjoner for håndtering av en slik ammoniakkblanding.

Høyesterett så det ikke for så upåregnelig at det kunne frita bedriften for straff at den ansatte fire dager etter varselet tømte innholdet i et av fatene ut i naturen. Høyesterett kom således til at den ansatte, da han helte ut ammoniakkblandingen, handlet "på vegne av" bedriften, og anså at vilkårene for å ilegge straff etter straffeloven § 48a var oppfylt.

Høyesterett har altså i vurderingen av instruksbrudd i relasjon til vilkåret "på vegne av" sett dette i sammenheng med øvrige organisatoriske tiltak som kunne ha forhindret lovbruddet.

Straffespørsmålet

Høyesterett gikk så over til å behandle straffespørsmålet og viste til at adgangen til å ilegge foretaksstraff er fakultativ. Selv om vilkårene foreligger, er det opp til retten om foretaket skal straffes, jf. uttrykksmåten "kan.. straffes" i straffeloven § 48a. Høyesterett kom til at bedriften kunne straffes under henvisning til blant annet forarbeidene til forurensningsloven, samt Rt 1998 side 652 og Rt 1998 side 2011. I forarbeidene pekes det på at forurensningslovgivningen skal verne sentrale og viktige verdier,

og at man er innenfor et område hvor det er rimelig grunn til å anta at straffetruer kan ha en reell preventiv betydning, fordi utslippene ofte skjer fra økonomisk virksomhet som drives ut fra rasjonelle motiver.

Straffutmålingen

Ved straffutmålingen viste Høyesterett til at allmennpreventive hensyn er viktige i forurensningssaker. Utslippet av 125 kilo ammoniakk ble ansett som grov og botens størrelse burde også avspeile at samfunnet hadde lidt et tap gjennom de naturskadene som var oppstått.

At bedriften også manglet retningslinjer og opplæringstiltak om ammoniakkholdig vann som kunne ha forebygget overtredelsen talte også for en følbare straffereaksjon. Den manglende internkontrollen ble sett på som en alvorlig lovovertrедelse fordi det forelå omfattende brudd på foretakets plikter etter internkontrollforskriften.

Til tross for disse skjerpende omstendighetene kom Høyesterett til at lagmannsrettens fastsettelse av boten til 1,2 millioner kroner var passende, og viste til at det i formildende retning ble lagt vekt på at foretaket hadde gitt beskjed om forsvarlig behandling av fatene, da den ansatte varslet om at han ville tømme ut innholdet. Bedriften må også betale erstatning til Bærum kommune med 163.957 kroner, som de var dømt til i lagmannsretten.

Mer om saken og ammoniakk finner du på side 19-23, i artikkelen "Utslipp av Ammoniakk, ammonium, salmiakk eller gjødsel?".

Ny nettside for Miljøkrim

Av Ingvil Trana, Økokrim

Vi har nå fått en ny, og mer brukervennlig nettside for fagtidsskriftet Miljøkrim.

Du finner oss nå på: <http://www.miljokrim.no>. Nettsiden til Økokrim er den samme som før.

Brukervennligheten med den nye nettsiden er at man kan **søke** i de forskjellige utgavene av Miljøkrim, fom. nr. 4-2007 og i alle fremtidige utgivelser. Man kan søke etter artikler, ord osv. Dette var ikke mulig på nettsiden vi hadde tidligere. Tidligere utgaver av Miljøkrim, som altså ikke er søkbare, er det lenke til slik at man kan lese bladene som før.

En annen ny og nyttig funksjon er at man kan skrive ut **pdf-versjon** av bladet direkte fra skjermen. Under hvert nummer av Miljøkrim er det en pdf-lenke man kan klikke på for å få opp pdf-versjon av artikler i bladet.

Politiets utfordringer når store rovdyr er påkjørt eller skadet

Bjørn påkjørt - hva gjør politiet?

Av politioverbetjent Nils Roger Duna, miljøkoordinator i Nord-Trøndelag politidistrikt

Ved alle tilfeller av bjørnepåkjørsler bør politiet med hjemmel i politiloven § 7, 1. ledd, 2. pkt., og politiinstruksen § 2-2- nr. 2, nedlegge ferdselsforbud i terrenget rundt åstedet inntil forholdet er avklart. Det bør samtidig vurderes hvorvidt politiet skal beslutte avliving av bjørnen med bakgrunn i samme bestemmelser.

I Stortingsmelding nr. 15 (2003 – 2004) "Rovvilt i norsk natur" ble det fastslått at Norge skal ha 15 årlige ynglinger av bjørn. Det er derved ikke lenger noen diskusjon knyttet til om Norge skal ha bjørn eller ikke, og dette faktum må både befolkningen og politiet forholde seg til.

Stortinget bestemte at forvaltning av bjørnestammen, og for så vidt også de andre artene av store rovdyr, skal skje innenfor åtte forskjellige forvaltningsregioner. I hver forvaltningsregion skal det utpekes en rovviltnemnd, som skal ha hovedansvaret for forvaltningen og gjennomføre vedtatt nasjonal rovviltpolitikk innenfor sin region. Det er Fylkestinget og Sametinget som oppnevner representanter til de regionale rovviltnemndene.

I Stortingsmelding nr. 15 er det gitt nasjonale bestandsmål for de

enkelte rovdyrartene, og i tillegg er det gitt regionale bestandsmål innen de åtte forvaltningsregionene. For bjørn er det sagt at Norge årlig skal ha 15 ynglinger av bjørn. Kun fire forvaltningsregioner skal ivareta disse. Dette er henholdsvis region 5 (Hedemark) med tre ynglinger, region 6 (Midt-Norge) med fire ynglinger, region 7 (Nordland) med to ynglinger og region 8 (Troms og Finnmark) med seks ynglinger. 15 årlige ynglinger vil selvfølgelig representere et større antall bjørn enn dette. Tallet er vanskelig å konkretisere. I Sverige, som har et tilnærmet naturlig forhold mellom hanner og binner, regner de med et forhåndstall på ca. 10 bjørner pr. yngling.

Da ingen av forvaltningsregionene så langt har nådd de foreslåtte bestandsmål, må alle disse forvente en betydelig økning i den totale bjørnestammen. Med økende

bjørnestamme må de samme områdene også forvente flere hendelser hvor bjørn er involvert. Forvaltningen av bjørn er lagt til miljøforvaltningen, men politiet vil ved en rekke situasjoner ha en større eller mindre rolle knyttet til hendelser med bjørn. Dette kan for eksempel dreie seg om følgende:

1. Forebyggende/konfliktdempende arbeid.
2. Kontroll av lisensfelling/jakt opp mot store rovdyr.
3. Når store rovdyr er en fare for mennesker.
4. Det foreligger felling av store rovdyr uten tillatelse, eller det knytter seg ulovlige eller mistanke om ulovlige handlinger til gitt fellingstillatelse/jakt.
5. Visse former for ettersøk av store rovdyr som er såret/skadet

6. Bistand til forvaltningsmyndighetene.

Jeg skal i denne artikkelen konsentrere meg om pkt. 3, når store rovdyr (i praksis bjørn) er en fare for mennesker. Noe av bakgrunnen for at artikkelen skrives er blant annet at vi i Nord-Trøndelag politidistrikt i løpet av ett år har hatt hele tre tilfeller av kollisjoner med bjørn, hvorav to mellom bil og bjørn, og en mellom tog og bjørn. Andre politidistrikt har igjen opplevd episoder der bjørn har tatt tilhold ved bebygde områder.

Lovgrunnlaget for politiets engasjement finnes i både politiloven, politiinstruksen, dyrevernloven, rovviltforskriften og for så vidt også vegtrafikklovgivningen ved påkjørsler. Rovviltforskriften § 17 sier at det i utgangspunktet er kommunen som har ettersøksansvaret når store rovdyr skades av andre årsaker enn jakt og felling. I §17 framgår det imidlertid at kommunen straks skal varsle Fylkesmannen og politiet.

Påkjørsler av rovdyr skjer, på grunn av disse dyrenes aktivitetsmønster, normalt om kveld og natt. De fleste kommuner og fylkesmenn har ikke døgnkontinuerlig beredskap, og vil på denne tiden av døgnet sjelden være tilgjengelige. Realiteten er derfor at det normalt er politiet, gjerne operasjonssentralen, som først blir varslet. Dette er for øvrig også i samsvar med dyrevernloven § 6, som faktisk har et straffesanksjonert pålegg om at politiet skal varsles når storvilt er skadet. Alle våre fire store rovdyr er definert som storvilt. Det vil derfor i praksis være politiet som varsler kommune og fylkesmann.

I denne sammenhengen skal politiet være meget bevisst på hvem de varsler i kommunen. Ved andre dyrepåkjørsler varsles normalt de kommunale ettersøksringene, men vi skal være klar over at disse er utdannet til å ettersøke skadet hjortevilt. En skadet bjørn kan være livsfarlig, og det kreves derfor en helt annen kompetanse enn den som vanligvis finnes hos ettersøk-ringene. Formelt sett er det rådmannen som skal varsles. Politiet bør derfor ha en dialog med aktuelle kommuner om hvor slike meldinger skal sendes.

En annet konsekvens av manglende

døgnkontinuerlig beredskap hos kommuner og fylkesmenn, er at politiet selv må være forberedt på å ta det hele og fulle ansvaret for håndtering av slike saker. Dette er for øvrig i tråd med politiinstruksen § 2-2- nr. 5 som sier at politiet skal "*gripe inn av eget initiativ på andre myndighetsområder i de tilfelle dette anses som nødvendig for å verne om liv, helse og vesentlige samfunnsverdier*".

Når det gjelder den personen som evt. har kjørt på bjørn, må politiet så raskt som mulig avhøre vedkommende med tanke på å få fastslått følgende:

- Så nøyaktig posisjon for påkjørsel som mulig
- Hastighet ved påkjørsel
- Med hvilken del av bilen ble bjørnen truffet?
- Hvor på kroppen ble bjørnen truffet?
- Ble bjørnen observert etter påkjørselen, hvor ble det av den, hastighet, synlige skader m.v.?

Da en skadet bjørn kan være livsfarlig må aldri politiet beordre bilføreren ut av kjøretøyet for å merke åstedet.

Som tidligere nevnt, har kommunen i utgangspunktet ettersøksansvaret. Politiet har derimot ansvaret for befolkningens sikkerhet, og dersom skadet bjørn utgjør en sikkerhetsrisiko for ettersøkspersonellet eller befolkningen for øvrig, kan politiet og Fylkesmannen beslutte at ettersøket skal foregå med kvalifisert personell, jfr. kommentarene til rovviltforskriften § 17.

Ved konkrete hendelser bør for øvrig politiet ha en tett dialog med Fylkesmannen og berørt kommune, slik at de i fellesskap kan diskutere hvordan det konkrete tilfellet skal "angripes". Uansett hva man her måtte bli enige om, må politiet rykke ut til åstedet for å få klarlagt hendelsesforløpet og gjennomføre åstedsbefaring. Det er blant annet viktig å få samlet inn bjørnehår og annet biologisk materiale fra bjørnen med tanke på DNA-analyse. På grunnlag av dette kan man i ettertid fastslå at det eksempelvis var

den riktige bjørnen som ble avlivet.

Det må selvfølgelig også foretas en politifaglig vurdering med tanke på befolkningens sikkerhet. I denne sammenhengen bør det normalt nedlegges ferdselsforbud med hjemmel i politiloven § 7, 1. ledd, 2. pkt., og politiinstruksen § 2-2- nr. 2 i terrenget rundt åstedet inntil forholdet er avklart. Det understrekes at det her ikke er godt nok å sende andre etater eller organer, da det skal foretas en politifaglig vurdering av befolkningens sikkerhet. Det er likevel ikke noe i veien for å søke bistand og råd fra kompetent personell utenfor politiet. Utrykning og politifaglig vurdering er også like aktuelt i alle andre situasjoner der en bjørn er eller kan være en sikkerhetsrisiko for befolkningen, eksempelvis en bjørn som ligger på kadaver nært bebyggelse, "søppelbjørner" eller andre situasjoner.

Med bakgrunn i innhentet informasjon, må politiet alltid vurdere om det skal besluttes avliving av bjørnen med hjemmel i politiloven § 7, 1. ledd, 2. pkt. og politiinstruksen § 2-2- nr. 2. Dersom bjørnen skal friskmeldes må politiet innhente så kvalitativt gode råd fra fagpersonell som overhode mulig. Det kan oppstå svært alvorlige situasjoner dersom politiet friskmelder et skadet dyr. Hvem som skal gi politiet de faglige rådene er situasjonsavhengig, alt etter hvem som besitter den nødvendige faglige kompetanse. Uansett vil det være et godt råd å konsultere Mattilsynet eller veterinærmyndigheter.

Erfaringer fra Sverige, som har langt flere bjørnepåkjørsler enn Norge, viser at det ikke er tilstrekkelig å spore dyret over en viss avstand, for så å friskmelde det dersom man ikke finner blodspor. En bjørn kan ha alvorlige beinbrudd og indre skader uten at det kommer en bloddråpe på bakken. Eksempelvis viste det seg at bjørnen som drepte en person i Valsjøbyen i Sverige høsten 2007 overveiende sannsynlig hadde vært påkjørt, da både framfot og bakfot hadde hatt alvorlige brudd. Blant annet var det ene bakbeinet 3 cm kortere enn det andre. En bjørn bør derfor, så fremt det er mulig, observeres fysisk over en betydelig avstand.

Friskmelding må bare skje etter en

grundig vurdering i forhold til innhentede opplysninger fra den som kjørte på bjørnen, og/eller vitner samt funn på åstedet sammenholdt med sporing, fysisk observasjon over et lengre tidsrom og vurderinger fra faglig kvalitativt kompetent personell. I og med at det handler om befolkningens sikkerhet, bør politiet være det organet som til syvende og sist fatter den endelige beslutningen om avliving eller friskmelding.

I forbindelse med eventuelt ettersøk og for å observere dyret fysisk bør det alltid vurderes hvorvidt politihelikopteret eller annet helikopter skal leies inn.

Politihelikopteret er blant annet i besittelse av varmesøkende kamera, og kan bidra til å finne bjørnen så raskt som mulig i uoversiklig terreng. Dersom bjørnen blir avlivet langt fra vei, kan de også være behjelpelig med frakt. For å komme raskt på plass benytter svenske polismyndigheter helikopteret både til frakt av personell til åstedet, samtidig som det gir gode muligheter til blant annet åstedsfotografering.

I forbindelse med påkjørsler bør også politiet på åstedet ha for øye at det kan være en bevisst påkjørsel av dyret, slik at nødvendige spor og tiltak ved slike mistanker blir ivare tatt på en tilfredsstillende måte.

Erfaringsmessig vil det i slike saker bli stor mediepågang fra både nasjonale, regionale og lokale medier. Politiet bør derfor så raskt som mulig klargjøre med andre involverte etater og personer hvem som skal uttale seg, og om hva. Politiet uttaler seg om menneskers sikkerhet, ferdselsforbud, felling etter politiloven og eventuelt opplysninger i tilknytning til mistanke om straffbare handlinger. Miljøforvaltningen uttaler seg om naturfaglige spørsmål og forvaltning. Politiet bør vurdere å sende ut pressemelding og gi tidspunkt for pressekonferanse.

Dersom politiet beslutter at den påkjørte/skadde bjørnen skal avlives, vil politiet normalt ikke foreta denne avlivingen selv uten at det foreligger en akutt situasjon som tilsier at dette er naturlig og nødvendig. I utgangspunktet vil politiet i slike situasjoner knytte til seg kompetent personell som for eksempel kommunale eller statlige fellingslag. Vi skal da være oppmerksom på at i instruksen for statlige fellingslag pkt. 2.2.3. står det følgende: *"Så langt som mulig bistå politiet med praktisk innsats under gjennomføring av felling med hjemmel i Politiloven § 7, når politiet anmoder om det"*.

Avslutningsvis oppfordres politidistriktene til å tenke grundig igjennom handlingsmønsteret ved tilfeller der store rovdyr, spesielt bjørn, er påkjørt, skadet eller på annen måte representerer eller kan representere en fare for menneskers sikkerhet. Flere politidistrikt har i denne sammenheng utarbeidet tiltakskort, som blant annet er et viktig bidrag for operasjonssentralens ansatte som normalt er de første som involveres i slike situasjoner.

I juni 2007 ble "Innerdalsbinna" felt i nødrett i Lierne kommune i Nord-Trøndelag.

Da det ikke forelå fellingstillatelse på bjørnen rykket politiet ut. Bjørnen døde kort tid før politiet ankom åstedet.

Foto: Torkil Beistad, Verran lensmannskontor

Avlivning av hund

Av politiadvokat Arne Kjønsdal, Agder politidistrikt

Etter at den nye hundeloven trådte i kraft er bestemmelsene om avlivning av hund samlet i denne loven. Denne artikkelen inneholder en gjennomgang av hovedbestemmelsene på området, samt noen praktiske tips knyttet til temaet.

Når vi hos oss i Agder politidistrikt har en akutt sak om avlivning, blir alltid to spor vurdert i initialfasen:

- Forutsatt at de materielle vilkår for avlivning er til stede, prøver en å få eiers samtykke til avlivning. Gis samtykke kjøres hunden umiddelbart til veterinær for avlivning, slik at en unngår problematikk omkring eventuell tilbaketrekking av samtykke. Rapporter mv. skrives etter at hunden er avlivet.
- Er det indikasjoner på at det kan være dyre- eller smittevernmessige forhold knyttet til saken, kontaktes ansvarlig veterinær/Mattilsynet. Mattilsynet har vide fullmakter til å foreta avlivning med hjemmel i dyre- og smittevernlovgivningen. Avlivningssaken tas i tilfelle videre av Mattilsynet.

Materielle vilkår for avlivning

Hundelovens § 18

Det følger av bestemmelsens 1. ledd at politiet kan fatte vedtak om avlivning av hund i følgende tilfeller:

- Hunden har angrepet eller skadet et menneske, og dersom dette ikke fremstår som et uforholdsmessig tiltak.
- Hunden har jaget eller skadet tamrein, husdyr eller hjortevilt, eller den har skadet en annen hund eller kjæledyr.

I forholdsmessighetsvurderingen om avlivning skal foretas skal følgende momenter vektlegges:

Hvilken fare som har vært til stede, påført skade, den risiko og utrygghetsfølelse hunden og hundeholderen kan medføre i fremtiden og hundens nytteverdi. Hundens økonomiske verdi er ikke relevant vurderingsmoment.

Dersom det er praktisk mulig og forsvarlig, skal hunden omplasseres i stedet for å bli avlivet. Dette vil typisk gjelde i tilfeller hvor eieren er det egentlige problemet, ikke hunden.

Er omplassering et reelt alternativ spør vi alltid Dyrebeskyttelsen om hjelp.

Følgende særlige bestemmelser gjelder foran de to generelle avlivnings- og omplasserings-bestemmelsene gjengitt ovenfor:

- Hund som har påført et barn, (barn er i loven definert som personer under 12 år), vesentlig skade (vesentlig skade skal forstås som legemsbeskadigelse), bør normalt avlives.
- Hund bør normalt avlives hvis den har angrepet eller vesentlig skadet dyr i landbruket eller tamrein, og eieren av dyrene begjærer dette.
- Hund bør normalt avlives hvis den ved ensidig angrep vesentlig har skadet andre husdyr, herunder hunder, og eierne av de angrepne dyr begjærer dette. Dette gjelder ikke der hunden ikke antas å utgjøre større risiko i fremtiden enn hunder vanligvis gjør, og heller ikke kan fryktes å angripe og skade samme eiers dyr på nytt.
- Hund som fortsatt går løs på tross av at politiet har gitt hundeeier mer enn en skriftlig advarsel i løpet av de siste tre år, kan omplasseres eller avlives.

Hundelovens § 17

Hund kan avlives på stedet dersom den har drept eller påført et menneske vesentlig skade (legemsbeskadiget), eller angrepet et barn. Hensynet til noens sikkerhet eller

allmennhetens trygghet må begrunne umiddelbar avlivning.

Hundelovens § 19

Bestemmelsen gjelder farlige hunder. I forskrift om hunder av 20. august 2004 nr. 1204, er følgende raser definert som farlige: Pitbullterrier, amerikansk staffordshire terrier, fila brasileiro, toso inu, dongo argentino samt hunder med blanding av ulv uansett blandingsforhold. Det er gjort unntak for noen raser med blanding av ulv.

Til forskriften er det gitt overgangsregler, hvor det blant annet følger at amerikansk staffordshire terrier og tsjekkisk ulvehund født før 20. august 2004 på nærmere bestemte vilkår er lovlig. Det er ikke bare de renrasede hundene som er forbudt etter forskriften, men også hunder som har blanding av disse rasene uansett blandingsforhold.

I tillegg til de forbudte rasene rammer loven også andre hunder som defineres som "farlige". Med "farlige" menes hunder som er spesielt aggressive, kampvillige og utholdende, og som på grunn av disse egenskapene er farlige for mennesker og dyr.

Hvis en hund defineres som "farlig" etter hundelovens § 19 gjelder ingen forholdsmessighetsvurdering eller omplasseringsadgang. Er hunden "farlig" skal den avlives eller pålegges utført fra riket.

Hundelovens § 10

Løs hund som er tatt opp etter hundelovens § 10 kan omplasseres eller avlives, hvis eier ikke henter hunden innen en uke. Eier må varsles personlig eller ved kunngjøring i avis som er alminnelig lest på stedet.

Hundelovens § 24

Hund kan omplasseres, selges eller

om nødvendig avlives hvis hundeholder bryter

- kommunal forskrift om hundehold
- forskrift om merking
- forskrift om hold og avl med spesielle hundetyper
- pålegg gitt av politiet om hundehold

Saksbehandlingsregler

Det er politiet som fatter vedtak om avlivning etter hundeloven. Vedtak om avlivning er forvaltningsvedtak og enkeltvedtak etter forvaltningsloven. Det betyr at det i slike saker skal sendes forhåndsvarsel etter forvaltningslovens § 16, og at vedtakene skal være begrunnet etter samme lovs § 24. Når endelig vedtak er truffet løper det en klagefrist på tre uker og det er

Politidirektoratet som er klageinstans. Hundeeier kan bringe saken inn for domstolene om han ikke får medhold i direktoratet. Saken vil da gå som sivil sak med sivilrettslig beviskrav. Det vil si at det holder for politiet å bevise sannsynlighetsovervekt (mer enn 50 %) for det faktum som legges til grunn.

Som ledd i saksbehandling før eventuell utsendelse av forhåndsvarsel, bør saken vurderes av fagkyndig person. Hos oss i Agder foretar leder av politiets hundetjeneste denne vurderingen.

Utsatt iverksettelse, beslag og kostnader

Normalt bør det gis utsatt iverksettelse hvis eier ber om dette. Klageadgangen ville ellers ha blitt

illusorisk. Men det er viktig å merke seg at det kan settes vilkår om hundeeier skal betale kostnadene knyttet til avlivningssaken. Dette vil i første rekke gjelde kennelkostnader hvis hunden holdes i beslag. I en sak fra vårt distrikt kom disse på over kr 100.000,-. Settes det vilkår om betaling av kostnader bør det forskuddsbetales. Følger ikke hundeeier de vilkår som er satt, kan vedtaket settes i verk straks.

Treffes det vedtak om avlivning bør det tas beslag i hunden. Vi har flere eksempler på at dette ikke er gjort hos oss, og at hunden unndras politiet når vedtaket skal iverksettes.

Avlives hunden uten at politiet er til stede, må det kreves attest eller annen dokumentasjon fra veterinær på at riktig hund er avlivet.

"Koordinator for hundetjenesten i Agder: Martin Ugland (t.v.) og miljøjurist på Agder Arne Kjønsstad (t.h.) sammen med tjenestehunden Black Zen"

Miljøutdanning på Politihøgskolen

Av politioverbetjent Kennteh Didriksen, Økokrim

Politihøgskolen tilbyr nå videreutdanning i bekjempelse av miljøkriminalitet. Studiet avløser det tidligere miljøkurset som gikk over tre uker.

Som konsekvens av at Politiskolen fikk høyskolestatus har også tilbudene på etter- og videreutdanning blitt endret slik at denne spesialiseringen nå er godkjent til å være poenggivende. Studiet, som bygger på "Modul 1: Generell etterforskning", er organisert i to moduler som til sammen gir 20 studiepoeng. Modul 2 omhandler forurensings- og arbeidsmiljøkriminalitet og Modul 3 omhandler natur- og kulturminnekriminalitet. Modulene 2 og 3 bygger ikke på hverandre og kan tas enkeltvis eller samlet.

Videreutdanningen innen bekjempelse av miljøkriminalitet starter 18. august 2008 og går over to semester. Det er politioverbetjent Lars Tore Ruud fra Miljøteamet ved Økokrim som er innbeordret til å være ansvarlig for gjennomføringen av studiet.

Mer informasjon om studietilbudet kan fås på PHS sine nettsider www.phs.no

Kulturminnekriminalitet

Hva politiet vet, kan og vil

Av politioverbetjent Kenneth Didriksen, Økokrim. Illustrasjonsfoto: Ingvil Trana, Økokrim

Tollere, polititjenestepersoner og ansatte i kulturminneforvaltningen har deltatt i en undersøkelse i regi av Universitetet i Oslo der blant annet kompetanse på kulturminner har vært tema. Formålet med undersøkelsen har vært å kartlegge behovet for etter- og videreutdanning på dette fagfeltet.

Undersøkelsen ble, for politiets vedkommende, gjennomført ved at utvalgte politifolk fikk tilsendt en henvendelse på e-post der de ble bedt om å svare på et internettbasert spørreskjema.

Det var utformet 33 spørsmål som behandlet alt fra statistiske opplysninger om alder, utdanning og arbeidserfaring til spørsmål om egen oppfatning av kompetanse og også den enkeltes synspunkter på prioriteringer.

Politiets deltakelse i undersøkelsen er forankret i Politidirektoratet og alle besvarelsene er anonymisert både på navn og geografisk opprinnelse. Det var konsulentfirmaet Albatross, som på oppdrag fra Universitetet i Oslo, gjennomførte undersøkelsen og som har skrevet rapporten: "Å jobbe med kulturminner". Professor Christopher Prescott, ved Institutt for arkeologi, konservering og historie (IAKH), Universitetet i Oslo, er faglig ansvarlig for prosjektet.

Førstekonsulent Ane Ohrvik, ved IAKH, Universitetet i Oslo, er prosjektleder for undersøkelsen. Hun sier at resultatet av undersøkelsen er svært interessant med tanke på at det er politiet og tollvesenet som

er førstelinjen i forhold til å håndheve både kulturminneloven og ikke minst UNESCO-konvensjonen av 1970, som Norge nylig ratifiserte.

"Det er dette regelverket Norge har utformet og samtykket i. Det er et uttrykk for på hvilket nivå vi ønsker å beskytte våre kulturminner og å bidra internasjonalt til å hindre ulovlig handel. Jeg vil derfor hevde at det er ganske alarmerende at verken politiet eller tollvesenet selv opplever å ha tilstrekkelig kompetanse til å utføre den jobben som naturlig følger med rollen".

Miljøkrim gjengir her en del av hovedfunnene slik de står gjengitt i rapporten:

Stort behov for kompetanseheving
Politifolkene, i likhet med tollerne, synes ikke de har nok kompetanse for å bekjempe kulturminnekriminalitet. 77,3% av politifolkene sier dette. Omlag halvparten av respondentene sier de trenger generell innføring i kulturminnekriminalitet. De opplever at de mangler kompetanse på «det meste» innenfor feltet. Det som fremheves videre er kompetansehevingsbehov på lovverket – teori og praksis omkring bruk av loven.

Deretter kunnskap om kulturminnekriminalitetsfeltet; etterforskning, avdekke saker, sikre bevis, kunnskaper om dette som type kriminalitet, hvilke bransjer bør man være på utkikk etter. I tillegg sier de at de ikke ville kunne kjenne igjen kulturminnegjenstander generelt eller som har vært gjenstand for import eller eksport, og at de trenger kompetanseheving på dette.

Behovet for kompetansehevingstiltak underbygges når respondentene blir spurt om de opplever å ha nok kompetanse på de ulike delene av loven til å kunne håndheve den. Det er kun 8 personer som sier de har nok kunnskap og 29 (65,9%) mener de har for liten.

Bekjempelse av kulturminnekriminalitet

Over halvparten av politifolkene i undersøkelsen opplever at bekjempelse av kulturminnekriminalitet er aktuelt i sin jobbhverdag. I denne sammenheng er det relevant å nevne at undersøkelsen er blitt sendt til et utvalg av respondenter som antas å allerede jobbe med, eller være interessert i å jobbe med, bekjempelse av kulturminnekriminalitet, og derfor er det kanskje vel så interessant at 13 av de 44 som svarer opplever at dette arbeidet er mindre aktuelt.

Kulturminnekriminalitet er i følge respondentene ikke en prioritert sak på arbeidsplassen. Det havner langt ned på prioriteringslisten i forhold til andre viktige saker og dette skyldes blant annet generell manglende kunnskap om feltet, og manglende kunnskap og ønske om å prioritere dette hos ledelsen. Bildet respondentene skisserer viser at dette er en «ond sirkel» hvor få saker hindrer oppbygging av kompetanse, noe som igjen hindrer prioritering i å «skape saker» og bygge opp kompetanse.

På spørsmål om respondentene har vært involvert i eller hatt mistanke om saker vedrørende ulovlig import eller eksport svarer et flertall nei. Kun én av de 33 som svarer ja, viser til saker som har medført straffereaksjon i kvalitativt svar.

Svært få politifolk sier at de kjenner til nasjonale eller internasjonale fortegnelser over stjålne kulturminnegjenstander.

På spørsmål om hvor viktig det er å stoppe innførsel og utførsel av ulovlige kulturminner svarer et stort flertall av respondentene at de synes dette er viktig

Som en opplysning til rapportens tekst om at politiet behandler få saker kan det nevnes at i siste oppdaterte oversikt fra Interpols "Stolen Works of Art" (mars 2008) er Norge oppført med én gjenstand. Til sammenlikning er Sverige oppført med 232 gjenstander, Danmark har 720 og Tyskland 934. Ohrvik sier at Norges lave tall i dette registeret samsvarer godt med undersøkelsens resultat for politiets prioritering av kulturminnekriminalitet.

"De lave tallene på behandlede saker og innrapporteringer til Interpol i disse etatene må ses i sammenheng med hvilken kompetanse politiet og tollvesenet selv opplever at de har. Opp mot 80 % av respondentene i politiet og 75 % fra tollvesenet hevder selv at de ikke kan gjenkjenne et kulturminne visuelt", sier Ohrvik som en kommentar til en av undersøkelsens mest entydige resultat.

Samarbeid med andre aktører
Et flertall oppgir at de samarbeider utover sin egen arbeidsplass i bekjempelse av kulturminnekrimi-

nalitet og nevner instanser som politi, toll, vedtaksinstitusjoner, arkeologer, konservatorer, Interpol og Riksantikvaren. Samarbeidet kan foregå gjennom fylkesmiljøforum eller samarbeid om enkeltsaker, gjensidig informasjonsutveksling og ved bruk av ekspertise.

Dårlig samarbeid mellom de aktuelle myndighetene og etater som jobber med kulturminner trekkes frem av flere respondenter og kan være med på å forklare den «onde sirkelen» som beskrives over. Her dreier det seg om samarbeid med kulturminnevernsmyndigheter, som kommune og fylkeskommune samt vedtaksmuseer. Det mangler kunnskap i kommunene og det hender at de gir tillatelser til inngrep som ødelegger/fjerne kulturminner. Mangelen på samarbeid skyldes i følge noen at det mangler rutiner for å trekke inn aktuelle samarbeidsparter i aktuelle saker. Respondentene understreker også at politiet trekkes for sent inn i slike saker og at forvalterne av kulturminnene sjelden tenker i straffettslige baner.

Det er viktig å understreke at politiet forholder seg bredere til kulturminnekriminalitet enn det tollvesenet gjør. Politiet forholder seg til alle former for kulturminnekriminalitet fra nybyggervirksomhet på bevaringsverdig grunn, til brudd på vern av offerplasser, til smugling av kulturminnegjenstander.

Tidligere deltakelse på kurs og ulike kursleverandører

Det er 14 politifolk som har deltatt på etter- og videreutdanningskurs, hovedsakelig uten studiepoeng, innen bekjempelse av kulturminnekriminalitet, med særlig fokus på regelverk og forskrifter i forhold til import og eksport av kunst- og kulturminnegjenstander. Noen har også deltatt på kurs innenfor en rekke av de andre foreslåtte alternativene.

Kurstilbydere som oppgis er i hovedsak Økokrim, men høyskoler (Høgskolen i Trøndelag), Riksantikvaren og Politihøgskolen nevnes også som aktuelle kursleverandører. Vi vet at Politihøgskolen og Økokrim tilbyr kurs med kulturminnekriminalitet som tema, men få velger å delta på slike kurs.

Begrepet kulturminne

Toll: Et flertall av respondentene i tollundersøkelsen legger i sin definisjon av kulturminnebegrepet, vekt på at kulturminner er noe av historisk verdi, noe gammelt, noe uerstattelig, spor etter noe som er menneskeskapt, noe av nasjonal verdi. Flere tidfester kulturminner til å være eldre enn 100 år. Dette refererer sannsynligvis til Kulturminneloven § 23 der utførselsforbudet blant annet omfatter kulturminnegjenstander som er eldre enn 100 år. I tilfeller der gjenstander er omfattet av loven skal den som ønsker å ta med seg gjenstanden ut av landet ha et utførselsbevis.

Politi: På spørsmål om hvordan definere et kulturminne svarer politiet i stor grad sammenfallende med respondentene i tollundersøkelsen. Majoriteten beskriver kulturminner som spor fra menneskelig aktivitet som har en historisk verdi og forteller noe om vår kulturarv. Politiet henviser ikke i samme grad som tollerne til at alderen på et objekt definerer hvorvidt det er et kulturminne eller ei. Dette kan blant annet skyldes at de forholder seg bredere til kulturminnene og kulturminnekriminalitetsfeltet, og ikke bare til import og eksport av kulturminner.

Funn fra undersøkelsen i kulturminnesektoren - om kulturminnekriminalitet

De aller fleste blant dem som svarer på undersøkelsen har ikke vært i kontakt med saker hvor det har vært mistanke om kriminalitet. Men likevel er det verdt å merke seg at et relativt stort antall respondenter (33 av 115) svarer at de selv eller noen de kjenner har hatt mistanke om eller vært vitne til ulovlig import/eksport av kulturminner. Det er også relativt mange som har opplevd å være i kontakt med gjenstander hvor de har vært usikre på gjenstandens legale status, selv om majoriteten av respondentene ikke har opplevd dette. Det er sprik mellom hvor ofte ansatte i kulturminnesektoren møter tilfeller hvor de er usikre på gjenstanders legale status og de tall politiet oppgir på hvor mange saker de møter i løpet av et år (vi har eksempler i materialet på at de har to – tre saker i året). Årsakene til dette kan blant annet være at ansatte i kulturminnefeltet oppgir at de ville

kontaktet faglige instanser innenfor sitt eget felt som Riksantikvaren, Universitetsmuseene, landsdelsmuseene, museer med forvaltningsansvar, nasjonalbiblioteket og fylkeskommuner.

Det er kun 12 av 115 respondenter som besvarer spørsmålet om samarbeid mellom Interpol, politi, Økokrim eller jurist. På spørsmål om samarbeidspartnere utover egen arbeidsplass er det imidlertid mange flere (69 stk) som oppgir at de har samarbeid med politiet, Økokrim, Politihøgskolen, Kystvakt, Tollvesen, statsadvokaten og regjeringsadvokaten. Det er en del (69 stk) i kulturminnesektoren som oppgir at kulturminnekriminalitet er en årsak til at de har et kompetansehevingsbehov.

Ane Ohrvik sier avslutningsvis at det er for tidlig å konkludere med hvorvidt undersøkelsens resultat fører til konkrete etter- og videreutdanningstilbud for de aktuelle faggruppene.

Undersøkelsen har avdekket at det er et stort behov for kompetanseheving. Behovet må erkjennes av bevilgende myndigheter og vi ønsker i det videre arbeidet med å bygge opp et tilbud at dette kan gjøres i samarbeid med øvrige relevante etater. Da har vi mulighet til å sy sammen et tilbud som gir spesifikk kompetanse der det fins behov. Nå vet vi hva etatene trenger av kunnskap, vi kan lage tilbudene og tilby kompetansen på feltet.

"Det er verdt å merke seg at et stort flertall av de som skal håndheve reglene på dette området selv mener at de visuelt ikke kan gjenkjenne et kulturminne" sier prosjektleder Ane Ohrvik ved Universitetet i Oslo. Foto: Kenneth Didriksen, Økokrim

Undersøkelsen avdekker at et stort flertall av respondentene i politiet og tollvesenet ikke har kompetanse til visuelt å kjenne igjen kulturminner. Politiet signaliserer i undersøkelsen lav kunnskap om kulturminner samtidig som det også er stor interesse for å lære mer om temaet. Illustrasjonfoto: Ingvil Trana og Kenneth Didriksen, Økokrim

Norsk rederi straffet for brudd på miljølovene til sjøs

Slapp ut olje på havet

Av spesialetterforsker Per Knut Vistad, Økokrim. Illustrasjonsfoto: Svein Ramstad, SINTEF.

Goliat Shipping AS, et mindre norsk rederi/driftsselskap, ble ilagt et forelegg på 700.000 kroner i desember 2007. Rederiet hadde gjort seg skyldig i brudd på de internasjonale reglene i MARPOL-konvensjonen

Goliat Shipping AS administrerte på det meste ti skip, flere av disse opererte som frakteskip i Østersjøen og Nordsjøen. Begge disse områdene er definert som spesielle områder i henhold til MARPOL-konvensjonen på grunn av blant annet stor skipstrafikk i et sårbart marint miljø. Det innebærer at kravet til aktsomhet er stort for de som opererer i dette farvannet.

Et skip ble ved to anledninger mistenkt for oljeutslipp etter at nederlandske myndigheter gjennomførte havnestatskontroll. Også et annet av rederiets skip ble mistenkt for det samme, men dette forholdet ble henlagt på grunn av foreldelse.

Lasteskipet "Tor Humbria" ble mistenkt for å ha sluppet ut 12 m³ væske med et oljeinnhold over 15 ppm (parts per million) i april 2004. Tillatte utslipp etter MARPOL-regelene må være under grensen på 15 ppm. Væsken ser da nærmest ut som vann. Under kontrollen ble det også oppdaget at oljevannseparatoren heller ikke var brukt forskriftsmessig ved en anledning i 2003.

I juli 2005 ble det oppdaget utslipp av urensset olje da skipet seilte inn til Rotterdam havn og skipet ble på nytt kontrollert av politiet og havnestatsmyndighetene i Nederland. Kontrollrapportene ble oversendt til Norge som skipets flagg-

stat. Sakene ble etterforsket av Sjøfartsinspektøren i Oslo, som etter endt undersøkelse innstilte overfor Oslo politidistrikt på straff. Etter anmodning overtok Økokrim saken og gjennomførte ytterligere etterforskningsskritt. Blant annet ble rederiets kontorlokaler ransaket og ledelsen, ansatte i teknisk avdeling og offiserer om bord ble avhørt.

Goliat Shipping AS ble i tillegg straffet for generell manglende risikokartlegging og kontroll/oppfølging av bruken av oljevannseparatoren.

Dette siste var et kjernepunkt i saken og omfattet rederiets mangelfulle håndtering av problemer som ansettelse av utenlandske sjøfolk kan medføre.

Underoffiserene som håndterte oljevannseparatoren var baltiske og russiske. Etterforskningen viste at kulturforskjeller og mangelfulle språkkunnskaper i kombinasjon med sviktende faglig kompetanse var en vanskelig utfordring for rederiet.

Skipsfarten opererer i et marked med små marginer og et stramt arbeidsmarked. Rederiene må likevel sørge for at miljøet ikke blir skadelidende som følge av dette. Disse utfordringene må kompenseres med bedre opplæring og en tettere oppfølging og kontroll slik at også

risikofylt arbeid kan utføres på en trygg og forsvarlig måte.

Det er ingen hemmelighet at denne typen oljeutslipp fra skipsfarten har vært et problem i mange år. Nettopp derfor er det utarbeidet internasjonale avtaler som har til hensikt å beskytte det marine miljøet. Det internasjonale regelverket er inntatt i norsk lovgivning og straffebestemmelsen er straffelovens § 427. Det er av betydning at Norge, som stor flaggstat, faktisk håndhever reglene.

Ved fastsettelsen av størrelsen på boten som ble utstedt til Goliat Shipping AS ble det blant annet lagt vekt på at rederiet ikke hadde hatt noen reell vinning som følge av utslippene og at utslippene ikke skjedde som følge av noen bevisst handling fra selskapet sin side. En viss betydning hadde det også at forholdene skjedde noe tilbake i tid. Forelegget er vedtatt.

Vesentlig terrenginngrep etter plan- og bygningsloven § 93. Hvor mye er vesentlig?

Av politiadvokat Henrik Horn, Økokrim. Illustrasjonsfoto: Kai Jensen/Scanpic

Årlig behandles i Norge flere miljøstraffesaker som gjelder plan- og bygningsloven (pbl) § 93 første ledd bokstav i. Overtredelse av bestemmelsen er gjort straffbar etter pbl § 110, første ledd nr. 2. Handlingsnormen i § 93 fastslår at "vesentlig terrenginngrep" krever særskilt tillatelse og dispensasjon fra gjeldende planer før tiltaket kan iverksettes.

Pbl § 93, første ledd bokstav i, forbyr ikke vesentlige terrenginngrep som sådanne, men setter forbud mot at de gjennomføres før tillatelse fra ansvarlig forvaltningsmyndighet foreligger. Bestemmelsen skal sikre at forvaltningen vurderer hvorvidt det er grunnlag for å gi tillatelse, eventuelt dispensasjon til det aktuelle terrenginngrepet.

Den praktiske betydningen av bestemmelsen

Pbl § 93, første ledd bokstav i, er en generell bestemmelse, og den gjelder som utgangspunkt for vesentlige terrenginngrep overalt hvor de måtte forekomme i Norge. Bestemmelsen er tatt i bruk i svært ulike områder; i strandsonen, i fjellheimen, i landbruksområder, i skogsområder, i villastrøk og byområder etc.

Det er særlig i forbindelse med utgravinger, sprengninger, utfyllinger og planeringer at bestemmelsen anvendes.

Bestemmelsen krever en fremgangsmåte som gir naturen et visst vern mot fysiske inngrep. Indirekte har bestemmelsen også stor betydning for dyre- og plantelivet som befinner seg i det aktuelle naturområdet. I

områder som for eksempel strandsonen, der dyre- og plantelivet ofte er spesielt sårbart, har bestemmelsen stor betydning.

Pbl § 93 er praktisert slik at den også sikrer et visst vern for kulturminner når tiltakshaver ødelegger slike som ledd i et vesentlig terrenginngrep.

Mange steder er det ikke synlige spor i naturen og heller ikke andre omstendigheter som kan varsle tiltakshaver om kulturminner. I slike tilfeller vil det at tiltakshaver ikke har innhentet tillatelse før iverksettelsen av terrenginngrepet kunne innebære strafferettslig uaktsomhetsansvar for brudd på kulturminneloven.

Begrunnelsen er at dersom tiltakshaver gjennom en slik søknadsprosess ville ha blitt gjort kjent med

kulturminnene, er det grunnlag for straffansvar.

Det er liten tvil om at pbl § 93 første ledd bokstav i er blant de viktigste miljøbestemmelsene vi har.

Vesentlig terrenginngrep

Det sier seg selv at grensen ikke er skarp mellom vesentlige terrenginngrep og de terrenginngrep som ikke er vesentlige.

“Vesentlig terrenginngrep” er et utpreget skjønsmessig begrep som domstolene i siste instans fastlegger innholdet i. Og her er vi ved et sentralt poeng. Hvorvidt inngrepet er å anse som vesentlig, avhenger ikke bare av objektive størrelser som arealet som berøres, og volumet av massene som fjernes. I skjønnet skal man også ta hensyn til visuelle forhold, sårbarheten av området der inngrepet gjøres, i hvilken grad naboer påvirkes etc. Inngrep som sterkt bryter formasjonen i området vil nok derfor lettere anses som vesentlig enn planering over et noe større område selv om massene som berøres er like store.

Likeledes vil inngrep i tettbygde strøk lettere bli vurdert som vesentlige enn i grisgrendte områder. Et viktig element i vurderingen er hvorvidt det berørte området fortjener beskyttelse. Statusen området er gitt i kommunens arealplan, jf. pbl. § 20-4, vil her kunne være retningsgivende. Også andre uttalelser i kommuneplanene som krever særlig varmsomhet når det gjelder inngrep, bør være relevant i vurderingen. Når det er truffet vedtak som generelt forbyr inngrep, for eksempel gjennom vedtak etter naturvernloven, vil det være riktig å karakterisere selv meget små inngrep som vesentlige.

I en sak som ble behandlet av Fylkesmannen i Telemark i 2002 konkluderte man med at bortsprengning av ca 2 kubikkmeter stein i et særskilt vernet LNF-område i strandsonen utgjorde et vesentlig terrenginngrep. Inngrepet var irreversibelt og etterlot varige sår i naturen.

I en sak fra Hammerfest tingrett i mars 2007 (THAFE-2007-28315) ble det lagt til grunn at fjerning av vegetasjon, grøfting og planering på tre steder, hver på ca 20 kvm og i høyde under en halv meter i et svært sårbart område, utgjorde vesentlig terrenginngrep.

I en dom fra Gulating lagmannsrett i desember 2007 (LG-2007-121053) ble det lagt til grunn at fjerning av 42 kubikkmeter masse over et areal på omtrent 20 kvadratmeter utgjorde et vesentlig terrenginngrep. Sakene illustrerer at relativt små inngrep kan bli vurdert som vesentlige etter plan- og bygningsloven § 93 første ledd bokstav i.

Forskrift om saksbehandling og kontroll i byggesaker (FOR 2003-06-24 nr. 749) gir en viss veiledning for vurderingen av hvorvidt inngrepet er vesentlig. I forskriftens kapittel II beskrives en rekke tiltak som er unntatt fra byggesaksbehandling. Tiltakene under punkt 3 er mindre tiltak utendørs, og beskrivelsene er nokså presise. Hvis det aktuelle terrenginngrepet overskrider de angivelsene som der er gitt, vil det være en sterk indikasjon på at det er vesentlig.

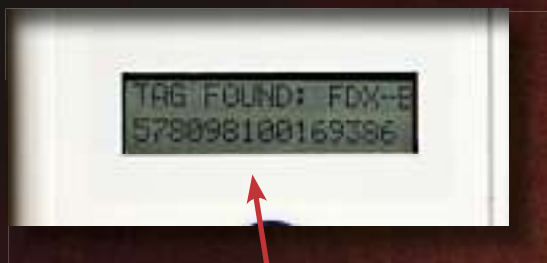
Overnevnte viser at vurderingen av hvorvidt det foreligger et vesentlig terrenginngrep kan være vanskelig. Sakene er ofte svært forskjellige, og tidligere avgjørelser gir derfor ofte begrenset veiledning. Nå er det imidlertid sjelden påtalemyndigheten står alene om å gjøre denne vurderingen. Som regel foreligger anmeldelse fra kommunen eller Fylkesmannen, og da har fagmyndigheten på forhånd vurdert forholdet.

Normalt er det også slik at forvaltningen ikke anmelder de tvilsomme sakene, men de klare tilfellene. Det kan imidlertid tenkes tilfeller der påtalemyndigheten selv må vurdere forholdet i første instans. I så fall kan det være fornuftig å innhente kommunens syn før man treffer påtalevedtak.

Terrenginngrep som ikke er vesentlige

Når terrenginngrepet ikke kvalifiserer til å være vesentlig, vil straffansvar etter plan- og bygningsloven normalt være utelukket. I denne situasjonen er det likevel ikke slik at tiltakshaver står fritt til å foreta inngrepet. Det vil ofte foreligge plikt til å varsle kommunen om tiltaket, og kommunen kan da i en del tilfeller gripe inn. I så fall blir saken en forvaltningssak. I de tilfellene det er truffet særskilte straffesanksjonerte vernevedtak, vil også slike mindre terrenginngrep i strid med vedtaket kunne føre til straffansvar.

Tekst og foto av politioverbetjent Lars Tore Ruud, Økokrim.

Mikrochip identifiserer kjæledyrene

Politidirektoratet og Dyrebeskyttelsen Norge har inngått en avtale om tildeling av mikrochip-skannere til politiet til bruk for identifisering av dyr. Skannerne er kostnadsfritt fordelt til miljøkoordinatorene i alle landets 27 politidistrikt

Det er Dyreidentitet AS, et selskap eiet av Den norske Veterinærforening, som forestår identitetsmerking av dyr med mikrochips som først har donert et større antall skannere til Dyrebeskyttelsen Norge. Et begrenset antall av disse igjen er altså vederlagsfritt tilkommet politiets miljøkontaktnett. Dyreidentitet har mer enn 800 tilknyttede veterinærer som utfører merking av dyr.

Skannerne gir umiddelbart svar om dyret/individet er registrert/merket, og i så fall mulighet for identifisering av eier. Skanneren viser identifikasjonen i form av en 15-sifret kode, som deretter må sjekkes med aktuelle registre via internett.

Målsettingen for både politidirektoratet (POD), Dyrebeskyttelsen Norge og Dyreidentitet AS er at politiet både skal spare egne og andres ressurser ved å korte ned på tiden

det tar å finne eiere av hittede og forulykkede kjæledyr. Politiet kan dessuten samtidig dra etterforskningsmessig nytte av skannerne ved å raskt sjekke ut legale individer fra illegale. Dette gjelder levende dyr av spesielle arter (for eksempel kamphundliknende hunder, ildere og papegøyer) og preparerte trofeer av truede arter. Forutsetningen for tildelingen fra Dyrebeskyttelsen Norge er at personer som tar hånd om hittede kjæledyr får anledning til å kontakte politiet for lese av/skanne hittede dyr.

Praktisk bruk

Som gyldig ID-merking regnes mikrochip eller lett leselig tatovering. Etter den 3. juli 2011 er det imidlertid bare mikrochip som vil være gyldig merkemethode i alle Europeiske land. Ved merking med mikrochip som ikke oppfyller de aktuelle ISO-standardene, må den som har ansvaret for dyret

stille nødvendig avlesningsutstyr til rådighet ved enhver kontroll.

Miljøteamet har vært i kontakt med Mattilsynet vedrørende chipmerking av produksjonsdyr i norsk landbruk, men erfart at dette foreløpig ikke er tatt i bruk. Hester er derimot ofte mikrochip-merket og har dette som godkjent ID-referanse både vedrørende forsikringer, grensekontroll (toll/dyrehelse) og i forbindelse med ID-kontroll i konkurranser.

Selve mikrochipen, som er ca. 10x2 mm og veier ca. 0,1 gram (tilsvarende et litt stort riskorn) består av en liten hermetisk plasthylse med en elektronisk brikke. Prinsippet er det samme radioreflexsystemet som for Kø-fri brikkene man har i bompengeringer for biler-riktignok da med litt større rekkevidde.

« Fra juli 2011 er det kun mikrochip som vil være gyldig merke- metode i alle europeiske land

Mikrochipen er omtrent like stor som et riskorn

Gjennom praktisk bruk, er Miljøteamet blitt kjent med at skannere vi har fått tildelt, har relativt kort rekkevidde og ikke minst; den avslutter søket automatisk etter noen få sekunder.

I prinsippet skal det være mulig å søke opp mikrochips på opptil 30 cm avstand. Imidlertid er vår erfaring at 5 cm kan være for langt. En må derfor være tålmodig i søket og samtidig jevnlig trykke på start/søkeknappen (den eneste knappen), for å skanne etter eventuell mikrochip på individ/gjenstander. Samtidig er også form og størrelse på skanneren (tilsvarende omtrent en 20-pakning sigaretter) laget med tanke på praktisk bruk.

Skanneren kan altså brukes både overfor kjæledyr, som for eksempel hund og katt, ilder, hest, fugl, og dessuten registrert søkepliktig fallvilt, kvote- eller linsensfelt rovvilt-trofeer og innført/registrerte CITES individ/gjenstander. Både døde og levende individer, samt produkter av forskjellige typer, (betingelser hvor chipsen legges inn), kan være registrert med mikrochip.

Hvor finner man en mikrochip?

Hos hunder og katter (og tilsvarende store dyr) er mikrochipen som oftest plassert rett under huden midt i dyrets nakke/skulderblad. Noen steder i Europa er det derimot vanlig og legge den inn på

venstre side i nakken. Chipen kan ofte kjennes fysisk med hendene ved å forsiktig klemme/løfte i nakkeskinnet.

Hos hester er chipen normalt plassert på venstre side midtveis mellom manken og bakhodet og ca en tomme under hårfestet i manen.

Levende fugl er normalt merket med mikrochip direkte i brystmuskelen. I teorien kan derimot mikrochipen flytte seg/vandre litt idet den legges i vevet mellom hud og muskel.

Utstoppede/preparerte trofeer er normalt alle merket i bakhodet/nakkeregion.

Etter å ha søkt og eventuelt funnet en lesbar mikrochip kommer det opp et 15-sifret nummer i displayet på skanneren. Dette nummeret brukes i den aktuelle databasen på internett der en søker opplysninger fra.

Vedrørende identifisering av kjæledyr: gå inn på den åpne internetbaserte databasen hos www.dyreidentitet.no eller www.nkk.no og tast inn de 15 sifrene. Her får man da oppgitt opplysninger om art, rase, ID, alder, kjønn og navn, adresse og ulike telefoner på eier. For å eventuelt finne ut sannsynlig plassering av chip på litt mer eksotiske dyrearter prøv www.wsava.org/site1099.htm

Vedr. Direktoratet for naturforvaltning (DN) database for merkede truede arter, preparerte individ og trofeer må en foreløpig henvende seg direkte til Statens Naturoppsyn (SNO), Fylkesmannen eller til Direktoratet for naturforvaltning direkte, idet databasen krever brukerident og passord. I Direktoratet for naturforvaltning er det Ingrid Regina Reinkind [ingrid-regina.reinkind@dirnat.no] som er kontaktperson.

Miljøteamet arbeider aktivt for at politiet skal få direkte tilgang til preparantdatabasen hvor alle opplysninger foreløpig er samlet.

En liste over alle politiets miljøkoordinatorer per januar 2008 er formidlet til Direktoratet for naturforvaltning.

Det vil nå opprettes en egen brukergruppe for politiet og hver enkelt kan deretter søke om tilgang i basen når brukergruppen er klar.

Nærmere informasjon om dette kunngjøres på Politiets Miljønett.

Skanneren

Bruk av GPS ved dokumentasjon av overtredelse i fredet naturminne

Tekst og foto av Gunnar Bjar, Fylkesmannen i Østfold

I forbindelse med en befaring sommeren 2006 ble undertegnede oppmerksom på at det var foretatt hogst og kjørt med skogsmaskin i et fredet naturminne i Østfold. I dette naturminnet er trærne ikke fredet, da fredningsbestemmelsene tillater både hogst og tømmerkjøring. Dette må imidlertid skje på en skånsom måte, slik at de spesielle verneverdiene i området ikke skades.

Formålet med vernet av denne lokaliteten er å bevare en rullesteinstrand fra slutten av siste istid. På grunn av landhevingen som har skjedd etter at isen trakk seg tilbake for ca. 10 000 år siden, ligger "stranden" i dag nesten 200 m.o.h. Den fredede forekomsten er et sjeldent godt eksempel på hvordan tidligere havnivå fortsatt kan prege landskapet. Området brukes derfor bl.a. som mål for studentekskursjoner.

En undersøkelse i kjørsporene etter skogsmaskinen avdekket raskt at mange steiner var ødelagt som følge av kjøringen. Siden dette representerte skader på de viktigste verneverdiene i området, var dette alvorlig. Etter en påfølgende befaring med Statens Naturoppsyn Østfold ble det enighet om at Fylkesmannen i Østfold skulle følge opp

saken og utarbeide en politianmeldelse.

I de fleste naturvernområder i skog er hogst og kjøring forbudt. I slike områder vil det derfor normalt være tilstrekkelig å dokumentere at hogst og/eller kjøring faktisk har funnet sted, for at en overtredelse skal kunne følges av påtalemyndigheten.

I dette tilfellet ville dette ikke være tilstrekkelig, siden hogst og skånsom tømmerkjøring altså var tillatt. Det ville kanskje heller ikke være tilstrekkelig å påvise at det var oppstått skader. Man kunne tenke seg at det ville bli hevdet at dette måtte ses på som hendelige uhell som kunne skje når man tross alt skulle inn med maskinelt utstyr. Utfordringen ble derfor å sannsynliggjøre/dokumentere at det ikke var tatt tilstrekkelige forholdsregler for å unngå skader på verneverdiene.

"Skånsom tømmerkjøring" i et verneområde som dette burde tilsi bruk av lettere maskinelt utstyr, og at man i størst mulig grad unngikk å kjøre i de mest sårbare eller verdifulle delene av området. Det siste kan gjøres f.eks. ved å vinsje inn tømmer fra slike arealer i stedet for å kjøre der.

Under den innledende befaringen fikk man inntrykk av at kjøretreaseene i stor grad lå parallelt med ganske lik avstand. Dette indikerte at det var kjørt på en skjematisk måte som ikke tok hensyn til terrenget og rullesteinsforekomsten. I tillegg var det spor som gikk tvers gjennom området, noe som tydet på at tømmer var transportert gjennom verneområdet (hogsten i verneområdet var en del av en større hogst).

Undertegnede bestemte seg for å forsøke å dokumentere dette ved hjelp av GPS. Dette ble gjort ved først å gå rundt hele rullesteinsforekomsten for på den måten å få avgrenset selve "kjerneområdet" innenfor verneområdets grenser. Her burde det i alle fall ha vært tatt spesielle hensyn under tømmerdriften. Omrisset av rullesteinsforekomsten ble lagret som en egen figur på GPS'en.

Deretter ble alle synlige kjørespor som berørte rullesteinsområdet, gått opp og lagret på GPS'en på samme måte. Det avtegnet seg da et mønster som klart viste at skogsmaskinen (e) var kjørt på en skjematisk måte også i det mest verdifulle området.

Bildet til venstre viser oversikt over den sentrale delen av naturminnet. "Rullesteinstranden" er meget tydelig. På grunn av landhevingen som har skjedd etter at isen trakk seg tilbake for ca. 10 000 år siden, ligger "stranden" i dag nesten 200 m.o.h.

Deretter ble de fleste av kjøresporene gått opp på nytt, og alle steiner med skader av betydning ble talt opp. Samtidig ble et utvalg av skadene fotografert. Det ble funnet 185 steiner med slike skader, men siden et par kjørespor ikke ble omfattet av opptellingen, ble det lagt til grunn i anmeldelsen at antall skader var ca. 200.

I anmeldelsen fra Fylkesmannen ble det på bakgrunn av disse registreringene anført bl.a. følgende:

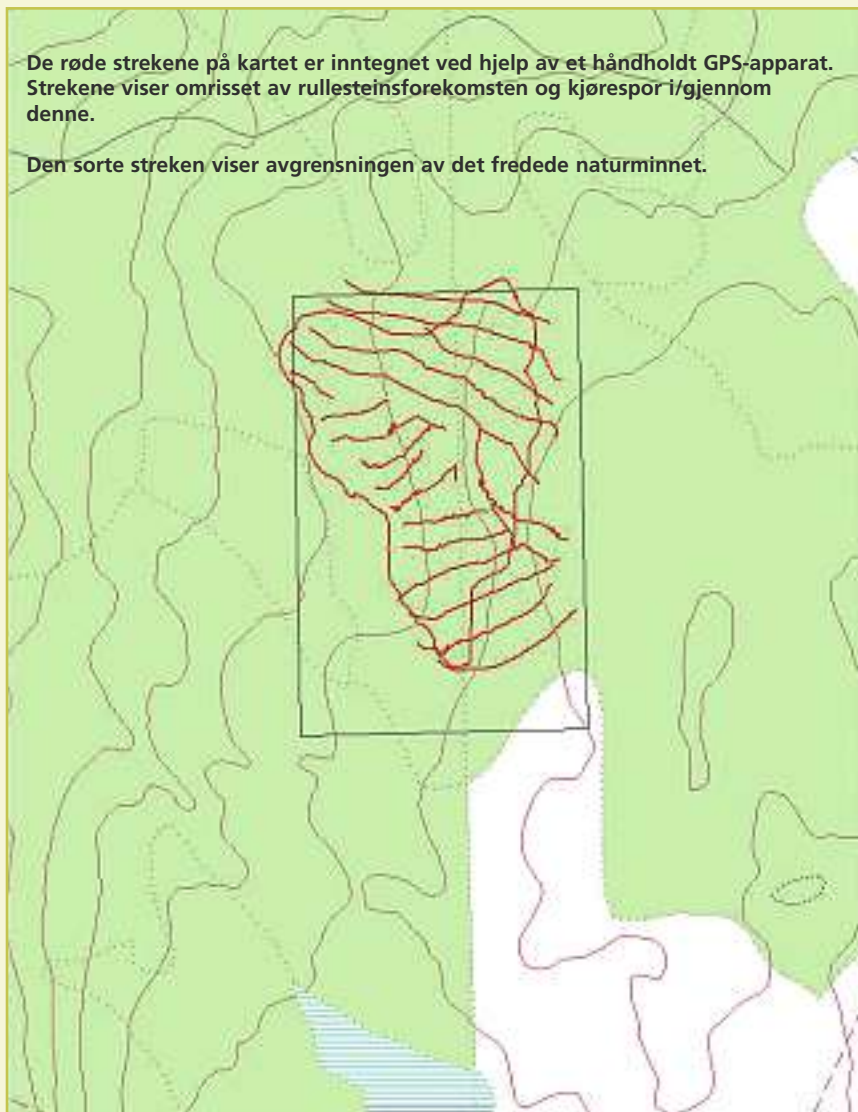
- "Det har etter alt å dømme vært benyttet en ordinær, moderne hogstmaskin. Dette er store, tunge maskiner. Bruk av lettere utstyr, for eksempel jordbrukstraktor med vinsj, ville redusere risikoen for skader.
- Ved bruk av traktor med vinsj ville man kunne redusere kjøringen i det mest sårbare området ved at tømmer kunne vinsjes inn.
- Sporene viser at kjøringen i det sårbare området har skjedd på en skjematisk måte som må antas å ha vært styrt av maskinens arbeidsbredde, ikke av hensynet til verneobjektet.
- På flere av de ødelagte steinene er det funnet skrapespor som indikerer at det har vært benyttet kjettinger på hjulene. Dette må antas å ha økt skadeomfanget ved at mye av trykket fra maskinen mot steinene har blitt konsentrert gjennom kjettingenes pigger.
- Mange av kjøresporene går tvers gjennom verneområdet. Dette indikerer at tømmer fra innenforliggende arealer (utenfor verneområdet) til en viss grad har vært transportert gjennom verneområdet i stedet for utenom."

Østfold politidistrikt fulgte opp anmeldelsen og ga grunneieren et forelegg på 10.000 kroner. Dette ble vedtatt.

Vi har i ettertid fått positive tilbakemeldinger fra politiet når det gjelder hvordan saken ble dokumentert. Det er nok særlig bruken av GPS som har blitt lagt merke til, og som også var bakgrunnen for at vi ble oppfordret til å skrive denne artikkelen.

De røde strekene på kartet er inntegnet ved hjelp av et håndholdt GPS-apparat. Strekene viser omrisset av rullesteinsforekomsten og kjørespor i/gjennom denne.

Den sorte streken viser avgrensningen av det fredede naturminnet.

Kjørespor i rullesteinstranden med ødelagt stein i forgrunnen.

Bot for ulovlig hyttevei

Økokrim har gitt to hytteiere på Hvaler i Østfold bot på henholdsvis 80 000 og 30 000 kroner for ulovlig bygging av en ca. 30 meter lang hyttevei høsten på 2006. Den som fikk den høyeste boten ble i 2002 domfelt for å ha anlagt en ulovlig vei på samme sted.

Økokrim har hatt flere saker de siste årene om ulovlige byggetiltak i tilknytning til hytter langs sjøen. Det er viktig å reagere med fasthet ved slike lovbrudd for å verne naturen og hindre uønsket privatisering.

I denne saken bygde to hytteiere på Hvaler en ca. 2 meter bred og ca. 30 meter lang vei fra fylkesveien i retning hyttene uten at kommunen hadde gitt tillatelse til tiltaket. Veien var søknadspliktig etter plan- og bygningsloven fordi den ble anlagt i et område som i kommuneplanens arealdel var regulert til landbruks-, natur- og friluftsområde. Tillatelse krevde da dispensasjon fra planformålet, noe kommunen altså ikke hadde gitt. Hvaler kommune anmeldte forholdet til politiet.

Forskjellen i bøtenes størrelse skyldes særlig at den som fikk den høyeste boten ble dømt til 130 000 kroner i bot i 2002 for å ha anlagt en ulovlig vei på samme sted. Den gang dreide det seg om en vesentlig større vei. Veien anlagt i 2006 er, i likhet med den forrige veien, fjernet etter pålegg fra kommunen.

Foreleggene er ikke vedtatt.

Bot til Sandefjord kommune i kulturminnesak

Økokrim har gitt Sandefjord kommune et forelegg på 150 000 kroner for manglende melding til Vestfold fylkeskommune om at kommunen hadde til behandling søknad om anlegging av lagrings- og tørkeplass for ved på en gård hvor det var gravhauger fra før år 1000 e.kr.

Unnlatelsen ser ut til å skyldes at kommunen etter overgang til digitalt kartverk i 2005 ikke hadde gode nok rutiner for å undersøke om det var automatisk fredede kulturminner på omsøkte eiendommer. Søknaden ble innvilget, og gravhaugene er nå helt ødelagt.

I papirbasert økonomisk kartverk og i den elektroniske kulturminnedatabasen Askeladden er kjente automatisk fredede kulturminner registrert. Det er viktig at kommunene i byggesaksbehandlingen sjekker søknader opp mot disse kildene, slik at det kan bli klarlagt om tiltaket vil kunne berøre kulturminner. Dersom det er tilfelle, skal kommunen sende melding til kulturminnemyndighetene i fylkeskommunen, slik at de kan få anledning til å uttale seg om tiltaket før det eventuelt gis tillatelse.

Økokrim har påpekt betydningen av denne plikten tidligere, se Miljøkrim nr. 4/2004 s. 3 - 4 (ligger på nettsiden www.miljokrim.no).

Tiltakshaveren har fått en bot på 10 000 kroner for å ikke ha oppfylt undersøkelsesplikten etter kulturminneloven § 9.

Mangelfull beredskapsplan på oppdrettsanlegg

Ved massedød av torsk høsten 2005 på et oppdrettsanlegg i Rogaland forelå det ikke beredskapsplan etter akvakulturdriftsforskriften § 7 som i tilstrekkelig grad ivaretok smittehygien på anlegget. Planen ga ingen anvisning på håndtering av massedød. Da massedøden inntraff hadde selskapet heller ikke tilstrekkelige ressurser for håndtering av en slik situasjon.

Videre ble det i forbindelse med hendelsen slaktet ca. 39 tonn fisk på anlegget, noe som er ulovlig etter forskriften § 14. Det var også overtredelse av samme bestemmelse at den døde fisken ble sendt til fiske-melprodusent uten at fisken var kvernet og ensilert til pH under 4.

For disse forholdene ble selskapet ilagt et forelegg på 300 000 kroner. Fiskemelprodusenten fikk et forelegg på 75 000 kroner for å ha blandet den nevnte døde fisken med annet mottatt råstoff og produsert ca. 200 tonn fiskemel, hvorav ca. 8 tonn stammet fra den døde fisken. Dette var brudd på forskrift om fiskemel, fiskeolje mv. § 3-1 nr. 1.

Begge foreleggene er vedtatt.

Forelegg til Grieg Seafood for ulovlig slaktning av torsk

I september 2005 måtte ansatte i fiskeoppdrettselskapet Grieg Seafood Rogaland plutselig håndtere store mengder døende torsk i sitt oppdrettsanlegg på Kunes i Finnøy kommune.

Oppdrett av torsk er fortsatt en ung næring og torsken oppfører seg annerledes i oppdrettsmerder enn laksen. Den er blant annet mye mer ømfintlig for trykkforandringer.

Under heving av en av merdene ved anlegget fløt store mengder torsk til overflaten og fisken ble vurdert som døende. Det ble iverksatt slakting av torsken på anlegget. Til bruk under slaktingen hentet selskapet blant annet inn elever fra en videregående skole i nærheten.

Den slaktede torsken ble fraktet vekk fra anlegget, og blant annet levert til Karmsund Fiskemel på Husøy.

Saken ble anmeldt av Mattilsynet og etterforsket ved Nordsjø-/miljøseksjonen i Rogaland politidistrikt.

Etterforskningen avdekket flere brudd på forskrift om drift av akvakulturanlegg. Forskriften har et totalforbud mot slakting av akvakulturdyr på akvakulturanlegg. Døde akvakulturdyr skal kvernes og ensileres før lagring i beholder uten avrenning.

Det ble videre avdekket at selskapet ikke hadde en beredskapsplan som på tilstrekkelig måte ivaretok smittehygienien eller ga anvisning på håndtering av massedød med store volumer i dype nøter.

Selskapet ble ilagt et forelegg på 300.000 kroner. Driftssjefen ved anlegget og produksjonssjefen i selskapet ble ilagt bøter på henholdsvis 15.000 kroner og 20.000 kroner. Karmsund Fiskemel ble ilagt en bot på 75.000 kroner for ulovlig å ha mottatt død fisk til bruk som råstoff i fiskefôr.

Polakker i kø på norske legevakter

Utenlandske arbeidere, de fleste polakker, er blitt et påfallende stort innslag i køen på legevaktene i Bergen, Trondheim og Oslo, skriver www.bygg.no.

Legevaktsjefen ved legevakten i Bergen bekrefter at dette er et merkbart fenomen og en tendens som har forsterket seg i den siste tiden.

Tilbakemeldinger fra sykepleiere og leger går ut på at utenlandske arbeidere ser ut til å være overrepresentert når det gjelder typiske yrkesrelaterte skader som kutt-, sår- og klem-skader.

Kilde: Aftenposten.

Turistinformasjon

Svært mange nordmenn vet ikke at det er straffbart å ta med seg visse kulturgjenstander inn i landet eller at det kan være straffbart å utføre kulturarv fra Norge uten tillatelse.

I 2007 ratifiserte Norge UNESCO-konvensjonen av 1970 som forbyr ulovlig innførsel, utførsel og handel med kulturarv.

For å informere om disse reglene, og for å øke oppmerksomheten om skadevirkningene av ulovlig handel med kulturminnegjenstander hadde den norske UNESCO-kommisjonen, ABM-utvikling og Norsk ICOM en felles informasjonsstand på den store reiselivsmessen i Lillestrøm 10-14. januar.

Manglende melding om kulturminner fra kommune til fylkeskommune

I forbindelse med legging av en ca. 10 km lang fiberoptisk kabel ble det våren 2003 foretatt gravearbeider i området Solum prestegård i Skien kommune. Gravingen medførte ødeleggelse av en gravhaug fra jernalderen (500 f.Kr. – 1000 e.Kr), som var automatisk fredet kulturminne.

Selv om kommunen var kjent med at gravearbeidene skulle igangsettes og gravhaugen var registrert, ga ikke kommunen melding til kulturminneforvaltningen i Telemark fylkeskommune om tiltaket.

Politimesteren i Telemark ga derfor kommunen et forelegg på 120 000 kroner, som kommunen vedtok. Vedtakelsen innebar at kommunen også sa seg solidarisk ansvarlig med tiltakshaver for erstatning til Kulturhistorisk museum på 309 600 kroner til dekning av utgifter til reparasjon/restaurering av gravhaugen.

Ulovlig hogst i naturreservat

To personer har vedtatt forelegg på 20 000 kroner hver for ulovlig hogst i et naturreservat i Telemark. Høsten/sommeren 2006 hugget de flere større furutrær og mindre trær/bukser uten å ha tillatelse til det.

I forskriften for reservatet var vegetasjon, herunder døde busker og trær, fredet mot skade og ødeleggelse. Hjemmelen for straff var naturvernloven § 24.

Manglende merking av helse- og miljøskadelige malingsprodukter

Økokrim har gitt to leverandører til fargehandelen forelegg på henholdsvis 150 000 og 100 000 kroner for brudd på produktkontrollloven. Overtredelsene gjelder blant annet mangelfull informasjon til forbrukerne om mulige helse- og miljøskadelige effekter av produkter.

For det første firmaet manglet for eksempel advarsler om mulige allergi- og irritasjonsvirkninger og negative miljøeffekter på enkelte etiketter. Særlig av hensyn til malere og andre som bruker fugemasse, maling osv i det daglige er det viktig at helseinformasjonen fra leverandørene er fullstendig og korrekt.

For miljøet er det uheldig om brukerne ikke får fullgod informasjon om at produkter er giftige for vannlevende organismer og lignende.

Begge firmaene hadde mangler ved rapporteringen til Produktregisteret, som fører kontroll med omsetning av kjemiske stoffer i Norge. Det ene foretaket hadde for eksempel ikke meldt inn etsende vaskemidler. Det var også mangler ved de bøtlagtes internkontroll, til tross for at Statens forurensningstilsyn hadde påpekt dette ved to inspeksjoner før de som lå til grunn for anmeldelsen til Økokrim.

Leverandøren som fikk den minste boten har vedtatt forelegget.

Ny CITES-sjekkliste

Det foreligger nå en ny sjekkliste for CITES 2007 (Handel med truede arter) fra Direktoratet for naturforvaltning (DN notat 2008-1).

Washingtonkonvensjonen regulerer den internasjonale handel og transport over landegrensene med truede plante- og dyrearter, også kjent under forkortelsen CITES (Convention on International Trade in Endangered Species). CITES regulerer handelen ved hjelp av et system med lisenser og ulik grad av restriksjoner for de arter som avtalen til enhver tid har ført på hhv. liste I, II og III.

Denne nye sjekklisten er en oppdatert oversikt etter vedtak og endringer gjort ved siste partskonferanse juni 2007. Listen er gyldig fra 13. september 2007 for arter på liste I og II. For arter på liste III er sjekklisten oppdatert frem til 13. november 2007. Sjekklisten er i hovedsak ment som hjelp til politi- og tollmyndigheter, veterinære myndigheter og andre som enten har behov for informasjon eller som skal utføre kontroll av import og eksport av arter og produkter som omfattes av CITES-bestemmelsene.

Sjekklisten er lagt ut som pdf-fil på www.dirnat.no/cites

15 000 i bot for ulovlig hummerfiske

En mann i Risør har vedtatt et forelegg på 15 000 kroner for ulovlig hummerfiske. I en samleteinen hadde han syv hummer under minstemål. Fra svenskegrensa til og med Vest-Agder er minstemålet 24 cm, og for resten av landet er det 25 cm. Hummeren var bundet på klørne delvis med metalltråd og delvis med plaststrips. Politiet fant tilsvarende metalltråd i en båt som lå i området. Båteieren ble kontaktet og han tilstod forholdet på stedet. I tillegg inndro politiet samleteina og 3 000 kroner, som var en del av båtens verdi.

All hummer ble sluppet ut.

Øverste bilde viser undermåls hummer som ble funnet i ordinær teine på oppsynstur med Kystvakten i Risør noen dager etter beslaget. Denne hummeren var ikke stripset og ble derfor bare sluppet uti sjøen igjen uten etterforskning.

Bildet under viser samleteinen som hummeren stod i.

Foto: Kystvakten

Nytt fra Politidirektoratet

Av politiinspektør Ingunn Mansås Kjærstad, Politidirektoratet

Hva skal POD jobbe med?

Jeg vil benytte anledningen til å "ønske meg selv velkommen" som Miljøansvarlig i POD. utfordringer som lå og ventet var å jobbe mot MILJØinfo - felles nettsted, ulovlig fiske i Barentshavet, vurdere nytt miljørundskiv m.m.

En av mine selv pålagte oppgaver er å fremme fagfeltet ved å øke politinorges forståelse av områdets viktighet. Det er også viktig for meg å ha god kontakt med det operative miljøarbeidet i Norge. Her trenger jeg hjelp fra dere. Hva mener dere er viktig, og hva ønsker dere at POD skal jobbe med? Jeg setter pris på alle

typer innspill og kan kontaktes på e-post: ingunn.kjarstad@politiet.no

Inndragning

Dette er et prioritert området for politiet. Gjennom miljøsakene har vi store muligheter til å foreta inndragning, men det krever innsats gjennom etterforskningen: Hva sparte arbeidsgiveren ved å ikke sette i gang tilstrekkelige verne-tiltak? Hva tjente bedriften på å ikke lagre farlig avfall på en sikker måte?

I st. prp. nr. 1 står det at "profitmotivert er et fellestrekk ved organisert-, økonomisk-, miljø-, og grov vinningskriminalitet. Ved slik kriminalitet er det ikke tilstrekkelig bare å reagere med straff. For å

oppnå både en adekvat reaksjon og forebygge hvitvasking *må det sørges for at lovbrøtterne fratas utbytte av den straffbare virksomheten*" (mine uthevinger).

Klarer vi å følge opp dette? Er det noe POD burde bidra med for å få økt gjennomføring?

Til sist vil jeg takke Økokrim for at de gir ut Miljøkrim. Bladet er viktig som faglig bidragsyter. I tillegg synliggjør bladet at vi er del av et nasjonalt fagmiljø. Å bruke dette miljøet, på tvers av politidistriktene, er viktig for å utnytte vårt "miljø-potensiale".

Nye lover og forskrifter 2008

Kildesortering og avfallsplan for byggetiltak

Miljøverndepartementet stiller i forskrift gjeldende fra 1. januar 2008 krav om kildesortering av byggavfall. Det stilles også krav om avfallsplan, blant annet for nybygg over 300 kvadratmeter bruksareal. For riving eller rehabilitering er grensen 100 kvadratmeter. Avfallsplanen skal gi oversikt over byggavfall arbeidene forventes å generere og hvordan dette skal håndteres.

Hovedformålet er å fremme en miljømessig og samfunnsøkonomisk forsvarlig håndtering av avfall fra bygge- og rivingsvirksomhet.

Reglene er inntatt i kapittel 15 i avfallsforskriften. Ulovlig håndtering/disponering av avfall og manglende kildesortering kan straffes etter forskriften § 17.

Statens forurensningstilsyn har utarbeidet skjemaer og veildere til de nye reglene.

Illustrasjonsfoto: Ingvil Trana, Økokrim

Nye krav til merking av akvakulturanlegg

Akvakulturanlegg, herunder oppdrettsanlegg, skal fra 1. februar 2008 merkes med radarreflektor. Kystverket har også fastsatt nye krav til merking med lyssignal mv. De nye reglene skal trygge ferd-selen til sjøs, men kan også sees i sammenheng med arbeidet med å hindre rømming av fisk.

Reglene er inntatt i § 14 i forskrift om fyrlys, sjømerker mv. Manglende merking kan straffes med bøter etter forskriften § 20 jf havne- og farvannsloven § 28.

Viktige dommer i miljø saker 2007/2008

(Alle avgjørelser fra Høyesterett samt lagmannsretts- og tingrettsdommer av prinsipiell betydning)

Høyesterett

Gårdeier dømt for manglende brannsikring i solstudio

Høyesteretts kjennelse

4. januar 2008

I en brann i et ubetjent sol- og treningsstudio i Bergen ble to kvinner som oppholdt seg i et solsengrom i tredje etasje sterkt kullsforgiftet. Brann- og røykutvikling hindret dem i å ta seg ned trappen til annen etasje eller over i et annet bygg hvor det var vindu ut i det fri. I rommet hvor de ventet på hjelp var det ikke vindu, et tidligere vindu var bygget igjen. Det var ikke installert noen form for røykvarsling, og fungerende brannslukningsutstyr bestod i ett seks kilos pulverapparat for alle eiendommens fem bygg. Apparatet stod ikke i bygget hvor det brøt ut brann.

Gulating lagmannsrett karakteriserte hele tredje etasje som en brannfelle, og domfelte eieren av gården for overtredelse av krav i brann- og eksplosjonsvernloven med forskrifter til brannteknisk utforming og rømningsvei.

Gårdeierens anke til Høyesterett ble forkastet, slik at dom på 30 dagers fengsel og 50 000 kroner i oppreisning til hver av kvinnene ble stående. Høyesterett fastslo blant annet at generelle overordnede krav til brannsikring gjelder ved siden av spesifikke krav til enkelt-elementer i bygget, jf forskrift om brannforebyggende tiltak og tilsyn § 2-1. § 2-1 annet ledd, som sier at kravene til brannteknisk utforming og utstyr er ivaretatt når tekniske krav gitt i eller i medhold av plan- og bygningsloven er oppfylt, innebærer derfor ikke at brannsikringen automatisk er tilfredstillende om det enkelte vindu eller lignende er en prekvalifisert løsning, jf TEK-forskriften § 7-21 om dokumentasjon ved brann.

Høyesterett avviste videre anførsel om at forskrift om brannforebyggende tiltak og tilsyn § 2-3 om røm-

ning av personer kun gjelder rømningsveier, og ikke også oppstiller et generelt krav til rømningsmuligheter. De aktuelle rømningsveiene for de to kvinnene dekket ikke behovet for rask og sikker rømning. Domfellelsen ble derfor opprettholdt også på dette punktet.

Lagmannsrett

Frifinnende dom i Gulating lagmannsrett for tiltale etter plan- og bygningsloven § 93, første ledd bokstav i

Gulating lagmannsrett

20. desember 2007

Gulating lagmannsrett avsa 20. desember 2007 frifinnende dom (LG-2007-121053) i en sak om overtredelse av plan- og bygningsloven § 93 første ledd bokstav 1, jf. plan- og bygningsloven § 110 nr. 2.

Økokrim hadde ilagt et entreprenørselskap og innehaveren forelegg for blant annet å ha foretatt et vesentlig terrenginngrep i en hage i et villastrøk i Bergen uten tillatelse. Det ble fjernet masser tilsvarende ca 40 kubikkmeter over et areal på ca 20 kvadratmeter. Ved inngrepet ble også kulturminner i form av dyrkingslag fra ca år 1300 ødelagt. Forelegget gjaldt også ødeleggelse av disse.

I mai 2007 avsa Bergen byrett frifinnende dom, idet retten mente at inngrepet ikke utgjorde et vesentlig terrenginngrep.

Økokrim anket over frifinnelsen. Gulating lagmannsrett la til grunn at inngrepet var vesentlig, slik at det i utgangspunktet forelå en straffesanksjonert søknadsplikt som var brutt. Retten la imidlertid til grunn at det forelå bevisvil rundt det forhold at entreprenøren trodde inngrepet skulle tilbakeføres. For visse midlertidige terrenginngrep gjelder unntak fra søknadsplikten, og retten frifant på dette grunnlaget. Dommen er nå rettskraftig.

Tingrett

Hønsenhauk – spørsmål om nødverge

Nordhordland tingrett

6. februar 2008

Nordhordland tingrett dømte en mann til 10 000 kroner i bot samt inndragning av hagle for felling av en hønsenhauk. Da hauken var 20 – 25 meter unna et bjørketre hvor noen av tiltaltes duer satt, skjøt og drepte han hauken med ett skudd fra hagla. Han hadde tidligere samme dag klart å skremme den vekk med et skremmeskudd. Tiltalte påberopte seg nødverge etter viltloven § 11, som i først og annet lyder:

«Vilt kan felles uten hensyn til fredning når felling må anses påkrevet for å fjerne en aktuell og betydelig fare for skade på person. På samme måte kan eieren, eller noen som opptrer på eierens vegne, felle vilt under direkte angrep på bufe og tamrein.»

Retten fant ikke at kravet til at «felling må anses påkrevet» var oppfylt. Tiltalte hadde et reelt handlingsalternativ ved at han kunne skutt et nytt skremmeskudd da han oppdaget hauken på ca 150 meters hold andre gangen. Det ble pekt på at nødvergebestemmelsen må tolkes strengt i lys av formålet i § 1 om å bevare artsrikdommen og de internasjonale forpliktelser Norge har påtatt seg på området. Retten fant det etter dette ikke nødvendig å ta stilling til om duer faller inn under «bufe» i annet ledd. Tiltalte hadde ca 120 duer som han holdt i to duehus. I Rt 1997 s 1341 kom Høyesterett ut fra særlig reelle hensyn til at begrepet omfatter høner, se nærmere omtale i Miljøkrim nr. 1 1998.

Arrangør av juvandering dømt for uaktsomt drap

Dalane tingretts dom av

28. november 2007

Dommen er nærmere omtalt på side 10-11.

Baksiden

Katharina Rise

Katharina Rise er konstituert statsadvokat ved Økokrim fra 1. januar 2008.

Hun kommer fra Oslo statsadvokat-embeter hvor hun har permisjon fra sitt embete som statsadvokat og er ansatt ved Miljøteamet frem til 30. juni 2008.

**Ingunn Mansås
Kjærstad**

Politiinspektør Ingunn Mansås Kjærstad har fra januar 2008 hatt hovedansvar for finans- og miljø-saker ved Seksjon for organisert kriminalitet i Politidirektoratet.

Før hun tiltrådte stillingen i POD arbeidet hun som politiadvokat ved Finans- og miljøkrimseksjonen ved Oslo politidistrikt

**John
Starheimsæter**

Politiinspektør John Starheimsæter er tilbake som etterforsker ved Miljøteamet etter tre års innbeordring til Politidirektoratet.

John tjenestegjorde i POD ved Seksjon for politiberedskap og krisehåndtering og arbeidet blant annet med utvikling og implementering av politiets beredskapssystem (PBS).

Miljøhåndboken

I 2006 kom boken "Hva er miljøkriminalitet?". Boken er nr. 17 i Økokrims skriftserie og er en håndbok i bekjempelse av miljøkriminalitet innen politiet, påtale-myndigheten og forvaltningen. Den vil også være en orientering for alle andre som er interessert i å få et innblikk i hva dette temaet omfatter. Forfatterne er Hans Tore Høviskeland, Rune B. Hansen og Jørn Holme.

Boken koster 100 kroner og kan bestilles fra Økokrim.

HUSK

Meld fra om kunst- og kulturminnesaker til kunsttips.okokrim@politiet.no. Både små og store saker er interessante for å få best mulig oversikt over denne typen kriminalitet.

Ta eventuelt kontakt på telefon
23 29 10 80

I neste nummer:

- Nedbygging av utmark i Norge
- Dobbeltraff i miljø saker
- Sogn- og Fjordane politidistrikt

Stofffrist 1. juli 2008

Tidligere nummer av Miljøkrim finner du på
www.miljokrim.no

